

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 106/2011-85

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 28. novembra 2012 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Ľubomíra Dobríka, Juraja Horvátha, Sergeja Kohuta, Milana Lalíka, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu Krajského súdu v Prešove na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky o súlade § 41 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov s čl. 1 ods. 1, čl. 13 ods. 4, čl. 17 ods. 1, čl. 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky takto

r o z h o d o l :

1. V § 41 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov slová v texte za bodkočiarkou „súd uloží páchateľovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody“ **n i e s ú v s ú l a d e s čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky.**

2. Vo zvyšnej časti návrhu Krajského súdu v Prešove **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 12. augusta 2010 doručený návrh Krajského súdu v Prešove (ďalej len „navrhovateľ“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade § 41 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) s čl. 1 ods. 1, čl. 13 ods. 4, čl. 17 ods. 1, čl. 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 ústavy.

2. Navrhovateľ podal návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov v súvislosti s trestným konaním, ktoré vedie pod sp. zn. 5 To 3/2010 pre zločin nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 1 písm. d) Trestného zákona a iné. Pokiaľ by došlo k uznaniu viny obžalovaného v označenom trestnom konaní, musel by mu byť uložený trest v zmysle ustanovenia § 41 ods. 2 Trestného zákona.

Za nesporné považoval navrhovateľ to, že nástroje, pomocou ktorých štát realizuje trestnoprávnu ochranu, predstavujú legitímne obmedzenie základných práv a slobôd, avšak len vtedy, ak sú tieto zákonodarcom formulované a následne na to oprávnenými orgánmi aplikované ústavne súladným spôsobom, t. j. tak, aby konkrétny nástroj a jeho aplikácia obstáli v teste proporcionality. Vzhľadom na to, že primeranosť zásahu do základných práv a slobôd je nutné posudzovať vždy vo vzťahu ku konkrétnemu verejnemu záujmu, ktorý toto obmedzenie legitimizuje, považoval navrhovateľ za potrebné poukázať na dôvodové správy k zákonom upravujúcim asperačnú zásadu, keďže práve v nich by mal byť tento verejný záujem formulovaný.

Prvýkrát bola už uvedená zásada zavedená do právneho poriadku Slovenskej republiky zákonom č. 171/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb.

Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa dôvodovej správy k tomuto zákonu (dostupné na internete: <www.nrsr.sk>, details parlamentnej tlače č. 151, pozn.) dôvodom na vypracovanie tejto novely v tom čase účinného Trestného zákona bol vysoký stav násilnej kriminality na Slovensku a nemožnosť trvalej, resp. dostatočnej izolácie páchatel'ov tejto násilnej činnosti (platný Trestný zákon podľa predkladateľa neumožňoval napríklad trvalú izoláciu páchatel'ov brutálnych vrážd alebo dostatočne dlhodobú izoláciu recidivistov). Cieľom predloženej novely Trestného zákona bolo preto sprísnenie trestov, izolácia najnebezpečnejších zločincov, a tým vyššia bezpečnosť v spoločnosti. Novela tak zaviedla okrem iného zásadu „trikrát a dost“ a asperačnú zásadu. Pokiaľ ide o asperačnú zásadu, v dôvodovej správe sa konštatuje, že súd by mal mať možnosť v prípadoch reálnej konkurencie úmyselných trestných činov (spáchanie niekoľkých úmyselných trestných činov viacerými skutkami) zvýšiť hornú hranicu trestnej sadzby najťažšieho trestného činu o jednu tretinu a v prípade obzvlášť závažného recidivistu o jednu polovicu. V nadväznosti na to sa potom v dôvodovej správe k ustanoveniam § 42 a § 41 dnes účinného Trestného zákona konštatuje, že do nového zákona sa preberajú osvedčené ustanovenia o súhrnnom treste, ktorý sa ukladá podľa zásad na ukládanie úhrnného trestu, pri ktorom sa zároveň stanovuje, že ten sa v prípade viacčinného súbehu ukladá nad jednu polovicu zákonom ustanovenej trestnej sadzby zvýšenej o jednu tretinu (dostupné na internete: <www.nrsr.sk>, details - parlamentná tlač č. 656, pozn.).

Z uvedeného je podľa názoru navrhovateľa zrejmé, že dôvodom zavedenia asperačnej zásady bolo dostatočne dlhodobou izoláciou páchatel'ov najzávažnejšej, najmä násilnej trestnej činnosti, ktorí sa jej dopúšťajú spravidla opakovane, zvýšiť ochranu spoločnosti. Ide nepochybne o legitímny cieľ. Otázkou však zostáva, či týmto návrhom napadnutá právna úprava je spôsobilá tento cieľ dosiahnuť. Posudzovanie racionálnej väzby medzi zákonodarcom sledovaným účelom a zvoleným normatívnym prostriedkom je pritom prvým kritériom, podľa ktorého sa posudzuje zachovanie princípu proporcionality. Ak sa zistí, že právna norma nie je spôsobilá ňou sledovaný účel dosiahnuť, ide zo strany zákonodarcu o prejav svojvôle, ktorý sa považuje za rozporný s princípom právneho štátu.

V tomto kontexte pokladal navrhovateľ za podstatné, že podľa ustanovenia § 41 ods. 2 Trestného zákona sa asperačná zásada uplatní vždy, ak niekto vo viacčinnom súbehu (dvomi alebo viacerými skutkami) spácha dva alebo viac úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom. Navrhovateľ pritom zdôraznil, že hoci podľa pôvodnej dôvodovej správy malo zavedenie asperačnej zásady vytvoriť možnosť prísnejšieho postihu „nebezpečných zločincov“, v skutočnosti sú súdy povinné (za splnenia uvedenej podmienky) asperačnú zásadu použiť bez ohľadu na to, či so zreteľom na individuálne zvláštnosti konkrétnych trestných činov, osobné vlastnosti a pomery páchatel'a je jej uplatnenie nevyhnutné. Zákonodarca teda vychádzal z predpokladu, že každý, kto vo viacčinnom súbehu spácha čo i len dva úmyselné trestné činy, z ktorých aspoň jeden je zločinom, je automaticky natoľko nebezpečným páchatel'om, že v záujme ochrany spoločnosti musí byť postihnutý trestom odňatia slobody uloženým mu v rámci sprísnenej trestnej sadzby (podľa § 34 ods. 6 Trestného zákona v spojení s § 11 ods. 1 Trestného zákona mu súd v takom prípade musí vždy uložiť trest odňatia slobody).

Podľa názoru navrhovateľa uvedený predpoklad zákonodarcu, aj so zreteľom na okolnosti posudzovanej trestnej veci, nie je správny. Je nepochybné, že hoci mal obžalovaný L. B. vo viacčinnom súbehu spáchať úmyselný prečin a zločin, s prihliadnutím na následky činov kladených mu za vinu, zavinenie, pohnútku, pomer prít'ahujúcich a poľahčujúcich okolností, jeho osobné pomery a možnosti nápravy, nemožno ho ani v prípade, ak by bol uznaný vinným zo zločinu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 1 písm. d) Trestného zákona, označiť za tak nebezpečného páchatel'a, možnosti nápravy ktorého sú do takej miery sťažené, že v záujme ochrany spoločnosti mu je nutné uložiť trest odňatia slobody prevyšujúci sedem rokov a štyri mesiace. Navrhovateľ pritom zdôraznil, že ide o dolnú hranicu v dôsledku asperačnej zásady zvýšenej trestnej sadzby.

Navrhovateľ vyjadril presvedčenie, že z už uvedeného vyplýva, že namietaná právna úprava svojimi dôsledkami vybočuje z medzí ňou sledovaného účelu, keďže dopadá aj na prípady, v ktorých racionálna väzba medzi cieľom a zvoleným normatívnym prostriedkom zjavne absentuje. Inak povedané, ustanovenie § 41 ods. 2 Trestného zákona sa

podľa názoru navrhovateľa vzťahuje aj na prípady, v ktorých nemožno nájsť žiaden rozumný dôvod, pre ktorý by trestné konania páchatel'a mali byť postihnuté sprísnenou trestnou sadzbou. Navrhovateľ zároveň opakovane zdôrazňuje, že primeraným (v zmysle čl. 1 ods. 1 a čl. 13 ods. 4 ústavy) je len taký zásah do základných práv a slobôd, ktorý je v demokratickom a právnom štáte na dosiahnutie verejného záujmu (takýto zásah ospravedlňujúceho) nevyhnutný a sledovaný cieľ nemožno dosiahnuť miernejšími prostriedkami. Obmedzenie osobnej slobody zaručenej čl. 17 ods. 1 ústavy nepodmienečným trestom odňatia slobody legitimizuje v Trestnom zákone vymedzený účel trestu, podstata ktorého spočíva v ochrane spoločnosti pred kriminalitou. V súlade s tým je účel trestu v ustanovení § 34 ods. 1 Trestného zákona koncipovaný ako súhrn čiastkových cieľov, ktoré spolu vytvárajú jeden celok. Páchatel'ovi ukladaný trest tak v sebe spája moment trestnej represie a prevencie vo vzťahu k nemu samotnému, a to tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a zároveň vytvorí podmienky na to, aby viedol riadny život, ako aj moment výchovného pôsobenia na ostatných členov spoločnosti tým, že ich odradí od páchania trestných činov (generálna prevencia). Žiadne iné ciele nemožno trestom sledovať.

Potrebu primeranosti trestu pritom vo svojej judikatúre uplatňuje aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), ktorý opakovane vyslovil, že hoci rozhodovanie o vine a vhodnom treste prislúcha výlučne národným súdom, cíti sa byť povinný zasiahnuť tam, kde existuje zjavný nepomer medzi závažnosťou činu a uloženým trestom (napr. rozhodnutia ESLP vo veci Nikolova a Velichkova proti Bulharsku z 20. decembra 2007 a vo veci Ali and Ayse Duran proti Turecku z 8. apríla 2008). K tomu navrhovateľ pre úplnosť dodáva, že zmienené rozhodnutia ESLP sa síce týkajú prípadov porušenia čl. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „dohovor“) v dôsledku neprimerane nízkeho trestu, avšak podľa názoru navrhovateľa je nutné ESLP formulovanú požiadavku, aby trest zodpovedal závažnosti konania, za ktoré je ukladaný, vzťahovať aj na neprimerane prísne tresty.

Vychádzajúc z uvedeného navrhovateľ uzatvoril, že princípu proporcionality bude zodpovedať len taká právna úprava, ktorá umožní súdu, úloha ktorého je pri rozhodovaní

o treste nezastupiteľná (čl. 50 ods. 1 ústavy), aby so zreteľom na individuálne zvláštnosti konkrétneho trestného činu, osobné vlastnosti a pomery páchatel'a mu uložil len taký trest (pokiaľ ide o jeho druh a výmeru), ktorý bude na dosiahnutie jeho účelu nevyhnutný. Podľa názoru navrhovateľa ustanovenie § 41 ods. 2 Trestného zákona týmto z princípu proporcionality vyplývajúcim požiadavkám nezodpovedá, čím sa dostáva do rozporu s čl. 1 ods. 1, čl. 13 ods. 4 a čl. 17 ods. 1 Ústavy.

Pokiaľ ide o spôsobilosť namietanej právnej úpravy dosiahnuť ňou sledovaný cieľ, podľa dôvodovej správy spočívajúci okrem iného aj v sprísnenom postihu recidivistov, upriamuje navrhovateľ pozornosť tiež na to, že podľa § 41 ods. 2 Trestného zákona v spojení s § 42 ods. 1 Trestného zákona prichádza uplatnenie asperačnej zásady, či už v rámci uloženia úhrnného alebo súhrnného trestu, do úvahy len v prípade viacčinného súbehu úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom. V prípade recidívy (či už pravej alebo nepravej) o viacčinný súbeh nejde, a teda pri trestnom postihu recidivistov sa asperačná zásada vôbec neuplatní. Podľa názoru navrhovateľa potom paradoxne nastáva situácia, že pri splnení podmienok v § 41 ods. 2 Trestného zákona bude páchatel', ktorý sa dopustil ďalšieho trestného činu skôr, než bol varovaný odsudzujúcim rozsudkom týkajúcim sa jeho predchádzajúceho trestného činu, postihnutý v rámci prísnejšej trestnej sadzby, než páchatel', ktorý potom, ako už bol odsúdený za úmyselný trestný čin (hoci neprávoplatne), spácha ďalší zločin. Ak by teda obžalovaný L. B. spáchal zločin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa § 172 ods. 1 písm. d) Trestného zákona až potom, čo mu bol doručený trestný rozkaz týkajúci sa jeho skoršieho trestného činu, súd by mu v prípade uznania viny ukladal trest odňatia slobody v rámci základnej trestnej sadzby od štyroch do desiatich rokov, prípadne pri prevahe poľahčujúcich okolností v rozpätí od štyroch do ôsmich rokov. V konečnom dôsledku to znamená, že ako recidivistovi by obžalovanému síce boli uložené dva tresty, ich celková výmera by však mohla byť nižšia ako na dolnej hranici v dôsledku asperačnej zásady zvýšenej trestnej sadzby uložený súhrnný trest, ktorý mu hrozí (horná hranica trestnej sadzby sa pritom u neho zvyšuje až na desať rokov a osem mesiacov). Aj z tohto pohľadu potom nemôže namietaná právna úprava podľa názoru navrhovateľa v teste proporcionality obstať.

Navrhovateľ napokon poukázal na to, že určujúcim znakom súdnej moci je jej nezávislosť. Táto pritom nie je samoúčelná, ale je nevyhnutným predpokladom na riadny výkon funkcií súdnej moci, keďže len nezávislé súdy ako jej nositelia môžu zaistiť spravodlivú ochranu základných práv a slobôd jednotlivca. Toto základné ústavné poslanie súdov sa pri rozhodovaní o treste prejavuje v tom, že súd, poznajúc všetky relevantné skutočnosti, uloží páchatel'ovi len taký trest, ktorý je na dosiahnutie jeho účelu nevyhnutný. Tým, že namietaná právna úprava núti súdy, aby v prípade viacčinného súbehu úmyselného prečinu a zločinu automaticky uplatnili asperačnú zásadu bez ohľadu na to, či je takéto sprísnenie trestu na dosiahnutie jeho účelu nevyhnutné, podľa názoru navrhovateľa neprípustne obmedzuje nezávislosť súdu pri rozhodovaní o treste, čo je v rozpore s čl. 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 ústavy.

V závere navrhovateľ uviedol, že jediným inštitútom umožňujúcim súdu uložiť trest odňatia slobody pod dolnú hranicu v dôsledku asperačnej zásady zvýšenej trestnej sadzby, je v súčasnosti mimoriadne zníženie trestu v zmysle § 39 ods. 1 Trestného zákona, pričom podľa názoru navrhovateľa „obchádzanie“ asperačnej zásady, uplatnenie ktorej je pri splnení podmienok ustanovenia § 41 ods. 2 Trestného zákona pravidlom, využívaním inštitútu, použitie ktorého by malo byť len výnimkou (ide o mimoriadne zníženie trestu), nie je ústavne súladné, keďže dostatočne nezaručuje, že súdy budú v obdobných prípadoch rozhodovať rovnako. Predvídateľnosť súdneho rozhodovania je pritom súčasťou princípu právnej istoty, ktorý možno z čl. 1 ods. 1 ústavy tiež odvodiť.

3. Podaním doručeným ústavnému súdu 25. júna 2012 navrhovateľ dodal, že princípom spravodlivého trestania a rovnosti občanov pred zákonom v právnom štáte najlepšie zodpovedá, ak sú pravidelné prípady štandardnej kriminality postihované v rozmedzí základných trestných sadzieb ustanovených v osobitnej časti Trestného zákona. V nich totiž zákonodarca vyjadruje typový stupeň závažnosti určitého druhu trestného deliktu, a poskytuje tak súdom pevný rámec, v ktorom majú vymerať konkrétny trest, a to s prihliadnutím na všetky okolnosti prípadu. Takýto spôsob stanovenia trestnej sadzby najlepšie vyhovuje zásade žiaden trestný čin a žiaden trest bez zákona vyjadrenej v čl. 49 ústavy a princípu, že nikto nesmie byť stíhaný alebo zbavený slobody inak, než z dôvodov

a spôsobom, ktorý ustanoví zákon (čl. 17 ods. 2 ústavy). Ukladanie trestov v rámci pravidelnej (v osobitnej časti Trestného zákona ustanovenej) trestnej sadzby zároveň najviac zodpovedá zásadám rovnosti občanov pred zákonom (čl. 12 ods. 1 ústavy) a predvídateľnosti súdneho rozhodovania, ktorá je súčasťou princípu právnej istoty vyplývajúceho z čl. 1 ods. 1 ústavy.

Z uvedeného možno podľa názoru navrhovateľa vyvodiť záver, že už spomenutým princípom právneho štátu a z nich vyplývajúcim zásadám bude zodpovedať len taká právna úprava, ktorá podmieni odchýlenie sa od všeobecnej trestnej sadzby existenciou takých mimoriadnych a náležite zdôvodnených okolností, v dôsledku ktorých sa bude závažnosť konkrétneho trestného činu vymykať typovej závažnosti pravidelne sa vyskytujúcich trestných činov toho istého druhu do takej miery, že uloženie trestu v rámci trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti Trestného zákona bude z pohľadu naplnenia jeho účelu neprimerane prísne, resp. neprimerane mierne. Inak povedané, k zníženiu, ale i k sprísneniu základnej trestnej sadzby by malo dochádzať jedine vtedy, ak takúto zmenu trestnej sadzby budú odôvodňovať mimoriadne okolnosti, príp. pomery. Podľa presvedčenia navrhovateľa len takáto právna úprava zároveň vytvára predpoklady na to, aby všeobecné súdy svojou judikatúrou ustálili, čo je nutné považovať za mimoriadne okolnosti a pomery (či už pri zmiernení alebo sprísnení trestnej sadzby), a tak zabezpečili, že v skutkovo obdobných veciach budú rozhodovať rovnako.

Kým ustanovenie § 39 ods. 1 Trestného zákona upravujúce možné zmiernenie trestu už uvedeným požiadavkám podľa názoru navrhovateľa zodpovedá (už z označenia tohto ustanovenia „Mimoriadne zníženie trestu“ totiž vyplýva, že súd bude môcť páchateľovi uložiť trest pod dolnú hranicu trestu ustanoveného Trestným zákonom iba vtedy, ak vzhľadom na mimoriadne okolnosti prípadu alebo mimoriadne pomery páchateľa dospeje k záveru, že použitie zákonom ustanovenej trestnej sadzby by bolo pre neho neprimerane prísne, a súčasne, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačí aj trest kratšieho trvania), k sprísneniu trestu podľa § 41 ods. 2 Trestného zákona dochádza vždy bez ohľadu na to, či skutočnosť, že páchateľ spáchal vo viacčinnom súbehu dva alebo viac úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, zvyšuje závažnosť jeho protiprávneho konania

do takej miery, že účel trestu nemožno dosiahnuť trestom uloženým mu v rámci „normálnej“ trestnej sadzby, ale v záujme zabezpečenia ochrany spoločnosti mu je nutné uložiť trest v rámci sprísnenej trestnej sadzby, alebo nie.

Za takejto, z pohľadu právnej úpravy „nevyváženej“ situácie aplikácia mimoriadneho zníženia trestu ako prostriedku korekcie negatívnych dopadov asperačnej zásady, ktorá vedie k sprísneniu trestu nehľadiac na to, či so zreteľom na individuálne zvláštnosti konkrétnych trestných činov, osobné vlastnosti a pomery páchatel'a je jej uplatnenie nevyhnutné, nepredstavuje podľa názoru navrhovateľa dostatočnú garanciu, že sudy budú v skutkovo rovnakých veciach zaobchádzať s obžalovanými rovnako a že ich rozhodnutia budú predvídateľné.

Navrhovateľ tiež poukázal na to, že v praxi sa omnoho častejšie vyskytujú bežné ako mimoriadne okolnosti a pomery významné pre individualizáciu trestu. V takýchto prípadoch, akým je i krajským súdom posudzovaná vec obžalovaného Ľ. B., je potom mimoriadne zníženie v dôsledku obligatórneho použitia asperačnej zásady zvýšeného trestu možné odôvodniť iba tým, že takýto trest je pre páchatel'a neprimerane prísny, čo však nezaručuje rovnaké zaobchádzanie s obžalovanými, keďže vnímanie, resp. posudzovanie prísnosti trestu bez akejkoľvek väzby na existenciu mimoriadnych okolností prípadu a mimoriadne pomery páchatel'a ustálené judikatúrou, je značne subjektívne a môže viesť k nepredvídateľnosti súdneho rozhodovania, pričom podľa ustálenej judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) nevyužitie moderačného oprávnenia podľa § 39 Trestného zákona nemožno úspešne namietat' v dovolacom konaní (napr. Stanovisko trestnoprávneho kolégia NS SR uverejneného pod č. 5/2011 v Zbierke stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR).

Podľa názoru navrhovateľa bez povšimnutia nemožno ponechať ani skutočnosť, že to, či v konkrétnom prípade pôjde o viacčinný súbeh alebo o recidívu, môže byť podmienené aj (ne)činnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdu. Ak je totiž včas odhalený a v primeranej lehote odsúdený páchatel' úmyselného prečinu, neskoršie spáchanie zločinu už nebude posudzované cez ustanovenie § 41 ods. 2 Trestného zákona, ale

pri ukladaní trestu sa uplatnia iba ustanovenia upravujúce ukládanie trestu recidivistom. Na druhej strane ale môže nastať situácia, že hoci páchatel' spácha rovnaké trestné činy v rovnakom čase, uplatní sa vo vzťahu k nemu asperačná zásada, pretože v dôsledku, či už subjektívnych alebo objektívnych prieťahov v postupe orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu, nie je za prvý zo zbiehajúcich sa trestných činov vyhlásený odsudzujúci rozsudok skôr, než spácha druhý trestný čin. Paradoxne tak môže nastať situácia, že napriek tomu, že dvaja páchatelia spáchajú súčasne rovnaké trestné činy, ten, u ktorého budú príslušné štátne orgány nečinné, bude prísnejšie trestaný. Aj z toho dôvodu sa napadnuté ustanovenie dostáva podľa názoru navrhovateľa do konfliktu s čl. 12 ods. 1 ústavy.

II.

1. Ústavný súd dospel pri predbežnom prerokovaní návrhu na začatie konania k záveru o splnení predpokladov na meritórne prerokovanie veci ustanovených v ústave a v zákone Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“), a preto uznesením č. k. PL. ÚS 106/2011-50 z 5. októbra 2011 prijal návrh navrhovateľa na ďalšie konanie.

2. Ústavný súd požiadal podľa § 39 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde Národnú radu Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“), vládu Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“), predsedu najvyššieho súdu a generálneho prokurátora Slovenskej republiky o stanovisko k návrhu. O zaujatie odborného stanoviska k návrhu bola požiadaná aj Slovenská advokátska komora.

II.A

Stanovisko Národnej rady Slovenskej republiky

3. Národná rada vo svojom stanovisku (označenom ako vyjadrenie) z 31. augusta 2011 navrhla, aby ústavný súd návrhu nevyhovel, a zároveň ústavnému súdu oznámila, že trvá na ústnom pojednávaní.

V prvom rade národná rada nesúhlasila s názorom navrhovateľa, že napadnuté ustanovenie *„dopadá aj na prípady, v ktorých racionálna väzba medzi cieľom a zvoleným normatívnym prostriedkom zjavne absentuje“*.

Vo vzťahu k tejto výhrade považovala národná rada za významné dva argumenty. Ako prvý uvádza to, že z podania okresného súdu podľa názoru národnej rady nijako nevyplýva ako „nepochybné“, že na aplikáciu asperačnej zásady vo vzťahu k obžalovanému Ľ. B. absentuje akýkoľvek „rozumný dôvod“. Národná rada uvádza, že *„ako nepochybné sa však javí skôr to, že to, čo sa ako nepochybné javí okresnému súdu, sa nemusí ako nepochybné javiť ani voleným zástupcom zdroja všetkej štátnej moci v SR (vrátane moci okresného súdu), ani tomuto zdroju ako takému“*.

Podľa názoru národnej rady ešte významnejšie je to, že navrhovateľ dokumentuje neprimeranosť asperačnej zásady tými okolnosťami, ktoré sám zákonodarca ustanovuje ako dôvody na upustenie od jej aplikácie, pričom národná rada poukazuje na § 39 ods. 1 Trestného zákona, v zmysle ktorého *«ak súd vzhľadom na okolnosti prípadu alebo vzhľadom na pomery páchatel'a má za to, že by použitie trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom bolo pre páchatel'a neprimerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania, možno páchatel'ovi uložiť trest aj pod dolnú hranicu trestu ustanoveného týmto zákonom. Podľa názoru národnej rady následky trestného činu, pohnútky, pomer priťažujúcich a poľahčujúcich okolností, osobné pomery páchatel'a a možnosti jeho nápravy „nepochybne predstavujú okolnosti prípadu alebo pomery páchatel'a“, teda práve aspekty, ktoré je súd oprávnený, ba dokonca povinný vziať do úvahy pri rozhodovaní o výške trestu.»*

V druhom rade národná rada *„veľmi dôrazne odmieta a považuje... za úplne neopodstatnenú“* výhradu navrhovateľa, že asperačná zásada predstavuje zásah do nezávislosti súdov a do princípu deľby moci. Podľa názoru národnej rady, *«keď zákonodarca ustanovuje hraničné sadzby trestu odňatia slobody pri viacčinnom súbehu trestných činov, nečiní nič iné, než to, keď ustanovuje dolnú a hornú hranicu sadzby pri jednoduchom spáchaní trestného činu alebo keď ustanoví tzv. kvalifikovanú skutkovú*

podstatu, pri splnení ktorej „ordinuje“ vyššiu sadzbu, pričom určenie sadzieb „je vecou, ktorá do priestoru normotvornej autonómie zákonodarcu môže patriť a patrí.».

V tejto súvislosti národná rada zároveň uviedla, že „vytvorením priestoru pre odklon od asperačnej zásady, ak by jej uplatnenie malo byť neprimerane prísny vzhľadom na okolnosti prípadu a pomery páchatel'a, vytvorila Národná rada všetky predpoklady pre ústavne konformný výklad napadnutých ustanovení. V tejto súvislosti Národná rada považuje za významné, že ak zákonná úprava umožňuje ústavne konformný výklad, nie sú splnené podmienky pre vyslovenie jej nesúladu s ústavou. V danom prípade je dostupnosť ústavne konformného výkladu úplne zrejmá.“.

Národná rada v tejto súvislosti navrhovateľovi vytkla, že „Na jednej strane požaduje od zákonodarcu, aby zváženie konkrétnej výšky trestu ponechal výlučne na súdoch a na ich (s)úvahe vo vzťahu ku skutkovým okolnostiam, a na strane druhej požaduje ignorovanie účinkov a možností, ktoré súdom poskytuje § 39 ods. 1 trestného zákona, a to len z dôvodu, že by súdy v obdobných prípadoch nerozhodli rovnako. Navrhovateľ sa skutočne domáha dvoch protichodných vecí: jednak požaduje odstránenie jednotiacich mantinelov, pretože vraj znemožňujú zohľadniť primeranosť trestu a jednak namieta, že možnosť prekročiť tieto mantinely ubližuje jednotnosti rozhodovania.“.

4. Podaním z 18. júna 2012 predseda národnej rady ústavnému súdu oznámil, že netrvá na konaní ústneho pojednávania v predmetnej veci.

II.B

Stanovisko vlády Slovenskej republiky

5. Vláda zastúpená Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, vo svojom stanovisku zo 7. júla 2011 navrhla, aby ústavný súd návrhu nevyhovel, a zároveň ústavnému súdu oznámila, že súhlasí s tým, aby ústavný súd upustil od ústneho pojednávania.

V odôvodnení svojho stanoviska na posúdenie ústavnej konformity asperačnej zásady použila test proporcionality a dospela k záveru, že jeho kritériá vhodnosti, potrebnosti a primeranosti pre právnu úpravu boli dostatočne identifikované.

II.C

Stanovisko predsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

6. Predseda Najvyššieho súdu Slovenskej republiky vo svojom stanovisku (označenom ako vyjadrenie) zo 7. júla 2011 ústavnému súdu oznámil, že senáty trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky s výnimkou senátu 5 T, ktorý súčasnú úpravu považuje za správnu a súladnú s ústavou, sa stotožňujú s predloženým návrhom na začatie konania a k tomuto návrhu nemajú pripomienky.

II.D

Stanovisko generálneho prokurátora Slovenskej republiky, zastúpeného prvým námestníkom generálneho prokurátora Slovenskej republiky

7. V stanovisku (označenom ako vyjadrenie), ktoré bolo ústavnému súdu doručené 23. augusta 2011, sa k návrhu vyjadril i generálny prokurátor Slovenskej republiky, zastúpený prvým námestníkom generálneho prokurátora Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“).

V odôvodnení svojho stanoviska na posúdenie ústavnej konformity asperačnej zásady použil generálny prokurátor test proporcionality a dospel k záveru, že kritériá vhodnosti, potrebnosti a primeranosti svedčia skôr pre vyhovenie návrhu na začatie konania.

Generálny prokurátor následne poukázal na zákonné prostriedky, prostredníctvom ktorých v praxi dochádza k negovaniu asperačnej zásady, a to upustenie od uloženia súhrnného trestu, mimoriadne zníženie trestu (vrátane konania o dohode a treste) či aplikácia medzinárodnej zmluvy o ľudských právach, pričom v tejto súvislosti zároveň uviedol, že *„s konštatovaním, že zákonodarcom stanovená trestná sadzba pri aplikácii*

asperačnej zásady vedie k neprimeranej tvrdošti zákona a súdy v záujme uloženia trestu primeraného všetkým okolnostiam prípadu, pomerom páchatel'a a závažnosť jeho konania v konkrétnych prípadoch veľmi často volia niektorý zo spôsobov negovania asperačnej zásady, nemožno považovať asperačnú zásadu za zlučiteľnú s princípom primeranosti v užšom zmysle“.

Vychádzajúc z už uvedeného generálny prokurátor uzavrel, že „*podľa názoru generálnej prokuratúry asperačná zásada neobstála vo všetkých hľadiskách testu proporcionality. Hoci sleduje legitímny cieľ a v zásade zákonodarca zvolil aj legitímny prostriedok – spôsob, akým tento inštitút upravil v Trestnom zákone, sa nezlučuje vo svojich dôsledkoch s princípom primeranosti sankcie, pretože nezabezpečuje spravodlivú rovnováhu medzi záujmom spoločnosti a ochranou základných práv jednotlivca. Je tak v rozpore s ústavnými princípmi vymedzenými týmito článkami Ústavy Slovenskej republiky. ... Súčasná práva úprava tzv. asperačnej zásady v ustanovení § 41 odsek 2 Trestného zákona obmedzuje právo na slobodu viac než je nevyhnutné na dosiahnutie cieľa, možno ju preto považovať za ústavne nesúladnú.“.*

Vo vzťahu k navrhovateľom namietanému nesúladu asperačnej zásady s čl. 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 ústavy generálny prokurátor uviedol, že „*Generálna prokuratúra nepovažuje asperačnú zásadu za zásah do článku 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 Ústavy. Nadalej len súd je oprávnený rozhodovať o vine a treste za trestné činy a to aj o aplikácii asperačnej zásady, ktorú môže nahradiť inými legálnymi nástrojmi na základe jeho voľnej úvahy.“.*

II.E

Stanovisko Slovenskej advokátskej komory

8. Slovenská advokátska komora (ďalej len „SAK“) vo svojom stanovisku z 12. júna 2012 navrhla, aby ústavný súd návrhu v celom rozsahu vyhovel.

Vo vzťahu k navrhovateľom namietanému nedodržaniu princípu proporcionality a spravodlivosti SAK uviedla, že „z poznatkov advokátov môže potvrdiť, že nejde o ojedinelý skutok, ale o stav, kedy uloženie trestu podľa § 41 ods. 2 je výrazne nespravodlivé a nezodpovedajúce všeobecným kritériám pre ukladanie trestov, pričom za tento stav nemožno viniť konkrétnu prax súdov ale zákonnú úpravu“.

Podľa názoru SAK je pritom „právnym lapsusom nášho Trestného zákona, že recidívu v identických trestných veciach trestá miernejšie, napriek tomu že medzi spáchaním viacerých trestných skutkov súd uložením sankcie odsúdil páchatel'a, čím poukázal na jeho negatívne správanie a na jeho povinnosť sa takéhoto konania zdržať. Trestanie páchatel'a podľa § 41 ods. 2 Tr. zák. je diskriminačné a jednoznačne prísnejšie, napriek tomu, že oficiálnu výstrahu od štátu pred spáchaním ďalšieho trestného skutku nedostal a najmä tiež preto, že často ide o prvotrestané osoby. ... Paradoxom tohto právneho stavu je skutočnosť, že pri recidivistovi je zákonná možnosť uložiť mu trest odňatia slobody s podmieneným odkladom jeho výkonu, pričom pri obvinenom zo spáchania viaccinného súbehu zákon to konštrukciou ukladania trestu úplne vylučuje.“.

Vo vzťahu k navrhovateľom namietanému nesúladu asperačnej zásady s čl. 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 ústavy SAK zastáva názor, že „súd je v konkrétnej trestnej veci zákonodarcom výrazne obmedzený v možnosti uložiť trest, ktorý by bol primeraný vzhľadom na konkrétne okolnosti prípadu, povahu a závažnosť spáchaného trestného činu, konkrétnu osobu páchatel'a a možnosti jeho nápravy, vzhľadom na jeho doterajší život a súčasné sociálne prostredie, pracovné a rodinné zázemie, a i. ... Súd v tomto prípade nemá možnosť podľa vlastného názoru vo veci rozhodnúť, je len štatistom pri prezentácii vôle zákonodarcu. Stráca tak ústavnú pozíciu ako posudzovateľ a rozhodcu jemu zverenej právnej veci určujúceho primeraný druh a výmeru trestu a dostáva sa takto do pozície orgánu povinného uložiť zákonodarcom určený trest aj v prípade, ak nie je o tomto treste vnútorne presvedčený. Je to v rozpore so sľubom sudcu, ktorý skladá podľa ustanovenia článku 145 ods. 4 Ústavy SR, t. j., že bude rozhodovať podľa svojho najlepšieho presvedčenia.“.

II.F

Ústne pojednávanie

9. Vzhľadom na skutočnosť, že žiaden z účastníkov netrval na ústnom pojednávaní v predmetnej veci, sa ústne pojednávanie nekonalo (§ 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde).

III.

Relevantné články ústavy a ustanovenia Trestného zákona

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy je Slovenská republika zvrchovaný, demokratický a právny štát.

Podľa čl. 12 ods. 1 ústavy sú ľudia slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

Podľa čl. 13 ods. 4 ústavy sa pri obmedzovaní základných práv a slobôd musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

Podľa čl. 17 ods. 1 ústavy osobná sloboda sa zaručuje.

Podľa čl. 50 ods. 1 ústavy len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.

Podľa čl. 141 ods. 1 ústavy v Slovenskej republike vykonávajú súdnicstvo nezávislé a nestranné súdy.

§ 9 Trestného zákona

Druhy trestných činov

Podľa § 9 Trestného zákona trestný čin je prečin a zločin.

§ 10 Trestného zákona

Prečin

Podľa § 10 ods. 1 Trestného zákona je prečin (a) trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo (b) úmyselný trestný čin, za ktorý Trestný zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov.

§ 11 Trestného zákona

Zločin

Podľa § 11 ods. 1 Trestného zákona je zločin úmyselný trestný čin, za ktorý Trestný zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov.

Podľa § 11 ods. 2 Trestného zákona o zločin ide aj vtedy, ak v prísnejšej skutkovej podstate prečinu spáchaného úmyselne je ustanovená horná hranica trestnej sadzby prevyšujúca päť rokov.

§ 34 Trestného zákona

Zásady ukladania trestov

Podľa § 34 ods. 1 Trestného zákona trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.

Podľa § 34 ods. 2 Trestného zákona páchatel'ovi možno uložiť len taký druh trestu a len v takej výmere, ako je to ustanovené v tomto zákone, pričom tento zákon v osobitnej časti ustanovuje len trestné sadzby trestu odňatia slobody.

Podľa § 34 ods. 3 Trestného zákona trest má postihovať iba páchatel'a, tak aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby.

Podľa § 34 ods. 4 Trestného zákona pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, prítiažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy.

Podľa § 34 ods. 5 Trestného zákona pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne

a) u spolupáchatel'ov aj na to, akou mierou konanie každého z nich prispelo k spáchaniu trestného činu,

b) u organizátora, objednávateľa, návodcu a pomocníka aj na význam a povahu ich účasti na spáchanom trestnom čine,

c) pri príprave na zločin a pri pokuse trestného činu aj na to, do akej miery sa konanie páchatel'a priblížilo k dokonaniu trestného činu, ako aj na okolnosti a na dôvody, pre ktoré k dokonaniu trestného činu nedošlo.

Podľa § 34 ods. 6 Trestného zákona tresty uvedené v § 32 možno uložiť samostatne alebo možno uložiť viac týchto trestov popri sebe. Za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody.

§ 39 Trestného zákona

Mimoriadne zníženie trestu

Podľa § 39 ods. 1 Trestného zákona ak súd vzhľadom na okolnosti prípadu alebo vzhľadom na pomery páchatel'a má za to, že by použitie trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom bolo pre páchatel'a neprímerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania, možno páchatel'ovi uložiť trest aj pod dolnú hranicu trestu ustanoveného týmto zákonom.

§ 41 Trestného zákona

Úhrnný trest a spoločný trest

Podľa § 41 ods. 1 Trestného zákona ak súd odsudzuje páchatel'a za dva alebo viac trestných činov, uloží mu úhrnný trest podľa toho zákonného ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na trestný čin z nich najprísnejšie trestný. Popri treste prípustnom podľa takého zákonného ustanovenia možno v rámci úhrnného trestu uložiť aj iný druh trestu, ak jeho uloženie by bolo odôvodnené niektorým zo zbiehajúcich sa trestných činov. Ak sú dolné hranice trestných sadzieb trestov odňatia slobody rôzne, je dolnou hranicou úhrnného trestu najvyššia z nich.

Podľa § 41 ods. 2 Trestného zákona ak súd ukladá úhrnný trest odňatia slobody za dva alebo viac úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu; súd uloží páchatel'ovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody. Horná hranica zvýšenej trestnej sadzby nesmie prevyšovať dvadsaťpäť rokov a pri mladistvých trestnú sadzbu uvedenú v § 117 ods. 1 alebo 3 Trestného zákona. Popri treste odňatia slobody možno v rámci úhrnného trestu uložiť aj iný druh trestu, ak by jeho uloženie bolo odôvodnené niektorým zo súdených trestných činov.

§ 42 Trestného zákona

Súhrnný trest

Podľa § 42 ods. 1 Trestného zákona ak súd odsudzuje páchatel'a za trestný čin, ktorý spáchal skôr, ako bol súdom prvého stupňa vyhlásený odsudzujúci rozsudok za iný jeho trestný čin, uloží mu súhrnný trest podľa zásad na uloženie úhrnného trestu.

§ 43 Trestného zákona

Ďalší trest

Podľa § 43 Trestného zákona ak súd odsudzuje páchatel'a za trestný čin, ktorý spáchal predtým, než bol trest uložený skorším rozsudkom vykonaný, a ukladá mu trest rovnakého druhu, nesmie tento trest spolu s doteraz nevykonanou časťou trestu uloženého

skorším rozsudkom prevyšovať najvyššiu výmeru dovolenú týmto zákonom pre tento druh trestu. Ak je jedným z týchto trestov trest odňatia slobody, rozumie sa takou najvyššou výmerou doba dvadsiatich piatich rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie.

IV.

Právne východiská, ústavné a medzinárodnoprávne limity zákonodarstva

IV.A

Všeobecne

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát.

Podľa čl. 12 ods. 1 ústavy ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

Podľa čl. 12 ods. 2 ústavy základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým...

Podľa čl. 13 ods. 4 ústavy pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

Podľa čl. 72 ústavy Národná rada Slovenskej republiky je jediným ústavodarným a zákonodarným orgánom Slovenskej republiky.

Podľa čl. 86 ods. 1 písm. a) ústavy do pôsobnosti Národnej rady Slovenskej republiky patrí najmä uznávať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch a kontrolovať, ako sa dodržiavajú.

1. Prvou z podmienok ústavnosti zákonov prijímaných národnou radou je požiadavka, aby zákonodarca dodržal normatívny text ústavy.

Ústavný súd už vo svojej rozhodovacej činnosti vyslovil, že „V právnom štáte má ústava povahu základného prameňa práva, ktorý je nadradený všetkým ostatným prameňom práva. Tento znak implikuje aj požiadavku, aby všetky právne predpisy a v nich obsiahnuté alebo z nich odvodené právne normy, verejnoprávne aj súkromnoprávne, boli v súlade s ustanoveniami ústavy.“. V tejto súvislosti ústavný súd tiež uviedol, že „Národná rada Slovenskej republiky je viazaná ústavou v rovnakej miere ako všetky ostatné štátne orgány Slovenskej republiky (čl. 2 ods. 2 ústavy). Pri uplatnení svojej zákonodarnej pôsobnosti môže prijať ľubovoľný zákon, pokiaľ takýmto zákonom neprekročí rámec daný ústavou. (PL. ÚS 15/98).

2. Presadzovanie materiálneho, nie formálne chápaného právneho štátu, sa už v rozhodovacej činnosti ústavného súdu veľakrát prejavilo zdôrazňovaním povinnosti (aj) zákonodarcu uplatňovať popri formálnom rešpektovaní ústavy aj akceptovanie princípov materiálneho právneho štátu, okrem iného princípu právnej istoty, spravodlivosti, proporcionality či primeranosti.

3. Koncepcia materiálneho právneho štátu vyplývajúca z čl. 1 ods. 1 ústavy akcentuje vo vzťahu k zákonodarcovi požiadavku rešpektovania základných práv a slobôd v rámci normatívnej regulácie spoločenských vzťahov. Podľa názoru ústavného súdu je povinnosťou všetkých štátnych orgánov zabezpečiť reálnu možnosť ich uplatnenia tými subjektmi, ktorým boli priznané (m. m. PL. ÚS 17/99, PL. ÚS 44/99). Koncepcia materiálneho právneho štátu zahŕňa zároveň požiadavku na obsahovú a hodnotovú kvalitu právnej normy, ktorá má zaistiť primeranosť použitého právneho prostriedku implementovaného vo zvolenej legislatívnej regulácii, vo vzťahu k legitímnemu cieľu sledovanému zákonodarcom (zákonodarcom deklarovaneému účelu právnej regulácie) a súlad zvoleného legislatívneho opatrenia s ústavnými princípmi a demokratickými

hodnotami vytvárajúcimi koncept materiálneho právneho štátu (obdobne napr. PL. ÚS 22/06).

IV.B

Mantinely trestného zákonodarstva vymedzené ústavou a Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd

4. Oblasť trestného práva patrí tradične do sféry zvrchovanej právomoci štátov. Odrazom tejto skutočnosti je značne široká miera voľnosti uváženia zákonodarcu pri voľbe konkrétnej trestnej politiky. Ústava, dohovor, ako aj ďalšie pramene medzinárodného práva, predovšetkým medzinárodné zmluvy týkajúce sa ľudských práv, zmluvy, ktorými štáty prevzali záväzok trestnoprávne postihovať určité konania či opomenutia alebo naopak záväzok zdržať sa trestnoprávneho postihu určitých konaní či opomenutí, zmluvy týkajúce sa medzinárodnej (medzištátnej) spolupráce (pomoci) v trestných veciach, a napokon v špecifických oblastiach aj právo Európskej únie, vymedzujú priestor a medze, v rámci ktorých sa môže uplatňovať „tradičné právo štátu“ trestať. Tento priestor je však pomerne široký pre rôzne koncepcie trestného práva (trestnej politiky), ktoré zodpovedajú právnym, kultúrnym a sociálnym podmienkam či tradíciám jednotlivých štátov.

Ústava, koncepcia dohovoru a judikatúra ESĽP profilujú základné princípy trestného systému právneho štátu, ktoré možno zaradiť do niekoľkých okruhov týkajúcich sa vo všeobecnosti podmienok trestnej zodpovednosti, povinnosti kriminalizovať isté druhy konaní, a naopak, zákazu kriminalizovať niektoré druhy konaní, procesných záruk spravodlivého konania, ako aj ukladania a výkonu sankcií.

Spoločným dedičstvom politických tradícií a ideálov, duchovných a morálnych hodnôt, na ktoré odkazuje preambula dohovoru a Štatútu Rady Európy, sú v oblasti trestného práva princípy zákonnosti, humánnosti, primeranosti trestu a rešpektovanie ľudskej dôstojnosti formulované ešte osvietencami (bližšie: Repík B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. PRAHA: Nakladatelství ORAC, s. r. o., 2002. s. 29 a nasl.).

Princíp zákonnosti (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) a zákaz spätnej pôsobnosti trestného zákona (zákaz retroaktivity) sú ako fundamentálne právne princípy európskej právnej kultúry dohovorom výslovne zaručené (čl. 7 ods. 1 dohovoru). Ich korelát v ústave predstavujú ustanovenia čl. 49 a čl. 50 ods. 6 ústavy. V súlade s konceptom právneho štátu je ich účelom zaistiť ochranu slobody jednotlivca pred svojvoľným stíhaním, odsúdením či potrestaním.

Dohovor ponecháva štátom voľnosť pri určení určitého konania alebo opomenutia za trestný čin, pokiaľ nepredstavuje normálny výkon niektorého z práv ním chránených (napr. rozsudok ESLP z 8. júna 1976 vo veci Engel a iní proti Holandsku, ods. 81). V špecifických prípadoch ESLP konštatoval porušenie práv zaručených dohovorom už na základe existencie platnej a účinnej právnej úpravy zakladajúcej vzhľadom na okolnosti a osobné pomery sťažovateľa reálnu hrozbu jeho trestného postihu za konanie, ktoré bolo realizovaním práva chráneného dohovorom (napr. rozsudok ESLP z 22. októbra 1981 vo veci Dudgeon proti Spojenému kráľovstvu, ods. 40, 41, 48, 60 až 63), vo väčšine prípadov sa však súdna kontrola realizovaná ESLP sústreďuje na zlučiteľnosť aplikácie trestnoprávnej legislatívy (zlučiteľnosť uplatnenia trestnoprávnej zodpovednosti) príslušnými orgánmi štátu v konkrétne posudzovanej veci s podmienkami prípustnosti zásahu do práv a slobôd zaručených dohovorom (napr. rozsudok ESLP z 8. júla 1986 vo veci Lingens proti Rakúsku, ods. 39 až 47; rozhodnutie ESLP o prijateľnosti z 1. februára 2000 vo veci Schimaneck proti Rakúsku, bod 2).

Z judikatúry ESLP pre zmluvné štáty dohovoru na druhej strane vyplýva povinnosť „kriminalizovať“ niektoré druhy konaní. K povinnosti zmluvných štátov nezasahovať do práv a slobôd garantovaných dohovorom pristupuje ich pozitívny záväzok poskytnúť uvedeným právam a slobodám ochranu nevyhnutnú na zaistenie ich účinného rešpektovania. Tento záväzok požaduje predovšetkým prijatie adekvátnych opatrení na predchádzanie porušovaniu práv a na uplatnenie sankcií za porušenia, ku ktorým už došlo. Táto požiadavka sa pritom týka nielen vzťahu orgánov verejnej moci a jednotlivca, ale aj vzťahov medzi jednotlivcami navzájom. V prípade ochrany základných hodnôt a aspektov súkromného života môžu byť vyžadované prostriedky trestnoprávneho

charakteru (napr. rozsudok ESLP z 26. marca 1985 vo veci X a Y proti Holandsku, ods. 23, 27). V prípade ochrany práva na život (čl. 2 dohovoru) je primárnou povinnosťou zmluvných štátov zaviesť účinnú trestnú legislatívu spôsobilú chrániť subjekty uvedeného práva, pričom ich pozitívny záväzok v tejto oblasti siaha ešte ďalej (napr. rozsudok ESLP z 28. októbra 1998 vo veci Osman proti Spojenému kráľovstvu, ods. 115). Aj v súvislosti s aplikáciou čl. 3 dohovoru ESLP zdôraznil, že povinnosť uložená zmluvným štátom zaručiť každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v dohovore v zmysle čl. 1 dohovoru, vyžaduje v spojení s čl. 3 dohovoru prijatie opatrení spôsobilých zabrániť, aby osoby podliehajúce ich jurisdikcii boli podrobené mučeniu, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu vrátane prípadov, ak by k takémuto zaobchádzaniu malo dôjsť zo strany súkromných subjektov (napr. rozsudok ESLP z 23. septembra 1998 vo veci A. proti Spojenému kráľovstvu, ods. 22 až 24).

5. Problematiky trestných sankcií sa týka viacero ustanovení dohovoru a jeho dodatkových protokolov [napr. čl. 2 ods. 1 dohovoru a Protokol č. 6 k dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 3, čl. 4 ods. 3 písm. a), čl. 5 ods. 1 písm. a), d) a e) a čl. 7 dohovoru a nepriamo aj ďalšie ustanovenia]. Základný princíp podobne ako pri podmienkach trestnej zodpovednosti predstavuje princíp zákonnosti (nulla poena sine lege) vyžadujúci ukladanie trestu (trestných sankcií) výlučne na základe zákona a vylučujúci uloženie prísnejšieho trestu, než aký bolo možné uložiť na základe zákona účinného v čase spáchania trestného činu.

Stanovenie systému trestných sankcií, podmienok ich ukladania a výkonu či stanovenie hraníc trestných sadzieb patrí do právomoci štátov, pričom limitujúcimi v tomto smere sú predovšetkým zákaz mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestov a požiadavka primeranosti trestu.

6. Čo sa týka požiadavky primeranosti trestu, túto požiadavku dohovor priamo nezakotvuje, judikatúra ESLP však uplatňuje princíp proporcionality vyjadrujúci požiadavku zachovania spravodlivej rovnováhy medzi všeobecnými záujmami spoločnosti a garanciami základných práv jednotlivcov, resp. požiadavku proporcionálnosti medzi

zásahom do práva a sledovaným cieľom, pričom nevyhnutnosť rešpektovania tohto princípu zdôrazňuje aj pri zásahoch do práv chránených dohovorom majúciich podobu trestných sankcií.

Otázku in abstracto primeranosti trestov samotných vo vzťahu k jednotlivým trestným činom ustanoveným trestnou legislatívou jednotlivých štátov však ESLP považuje predovšetkým za doménu ich právomocí. V rámci svojej judikatúry uviedol, že v prípadoch posudzovania individuálnych sťažností nie je jeho úlohou preskúmať príslušné právne predpisy a prax in abstracto, ale obmedziť sa, nakoľko je to možné, na posúdenie konkrétneho prípadu pre účely zistenia, či spôsob, akým boli uvedené predpisy aplikované alebo sa dotkli sťažovateľa, viedol k porušeniu dohovoru. Zároveň konštatoval, že dohovor vo všeobecnosti nemôže slúžiť ako základ pre spochybnenie dĺžky trestu právoplatne uloženého príslušným súdom. Iba vo výnimočných prípadoch by dĺžka trestu mohla vzbudzovať pochybnosti o jeho zlučiteľnosti s čl. 3 dohovoru (napr. rozhodnutie ESLP o prijateľnosti z 1. februára 2000 vo veci Schimanek proti Rakúsku, bod 2.; mutatis mutandis rozhodnutie ESLP o prijateľnosti sťažnosti z 29. mája 2001 vo veci Sawoniuk proti Spojenému kráľovstvu, bod 3.; rozsudok ESLP zo 16. decembra 1999 vo veci V. proti Spojenému kráľovstvu, ods. 97 až 101; rozsudok ESLP z 2. marca 1987 vo veci Weeks proti Spojenému kráľovstvu, ods. 47).

7. Priamo k otázke trestania viacčinného súbehu sa ESLP vo svojej doterajšej judikatúre nevyjadril, je však možné odôvodnene predpokladať, že ak by sa i v súvislosti s rozhodovaním o individuálnej sťažnosti otázka trestania viacčinného súbehu vyskytla, zaujal by ESLP názor v tom zmysle, že riešenie otázok týkajúcich sa trestania viacčinného súbehu vyplýva z právomocí štátov dohovoru, ktorou disponujú pre účely rozhodovania o svojej trestnoprávnej politike, ku ktorej sa ESLP v zásade nemá in abstracto vyjadrovať (porovnaj vo vzťahu k otázke trestania recidívy napr. rozsudok ESLP z 29. marca 2006 vo veci Achour proti Francúzsku, ods. 44).

8. Vo vzťahu k otázke judikatúry štrasburských orgánov ochrany práv týkajúcej sa (nielen) trestných sankcií a primeranosti trestov je však na tomto mieste potrebné osobitne

zdôrazniť, že dohovor a následne i judikatúra štrasburských orgánov ochrany práv nestanovuje maximálne možné záruky ochrany ľudských práv, ale len minimálny štandard ochrany ľudských práv. Ústavný súd je tak judikatúrou štrasburských orgánov ochrany práv viazaný len v tom smere, aby ním poskytovaná ochrana ľudských práv naplnila tento minimálny štandard. Judikatúra štrasburských orgánov ochrany práv preto nemôže byť prekážkou toho, aby ústavný súd poskytol ochrane ľudských práv i vyššie záruky, než aké vyplývajú z judikatúry štrasburských orgánov ochrany práv.

Ak teda otázku primeranosti trestov považuje ESLP predovšetkým za doménu právomocí jednotlivých štátov, nemôžeme z takéhoto prístupu ESLP vyvodzovať, že ak sa k otázke primeranosti trestov in abstracto jednoznačne ESLP nevyjadruje, nemá (resp. nesmie) sa k tejto otázke in abstracto vyjadrovať ani ústavný súd ako vnútroštátny orgán ochrany práv. Práve naopak, ak je ESLP v otázke primeranosti trestov zdržanlivý a z vlastnej vôle v zásade prenecháva na riešenie tejto otázky priestor jednotlivým štátom, je na ústavnom súde, aby on – ako exkluzívny ochranca ústavnosti v Slovenskej republike – zaujal k tejto otázke postoj, a vyplnil tak priestor, ktorý mu ESLP prenechal.

9. Pri realizovaní testu proporcionality pritom ústavný súd klasicky postupuje v týchto krokoch:

(1) Posúdenie, či preskúmaná norma, konanie spadá pod rozsah (scope, ambit) základného práva, s ktorým je namietaný jej nesúlاد.

(2) Posúdenie, či namietaným ustanovením dochádza k zásahu (interference) do daného základného práva.

(3) Posúdenie, či je daný zásah v súlade so zákonom (lawfulness) – test legality.

(4) Ak sú v danom poradí splnené predchádzajúce kroky, nasleduje ďalej posúdenie princípom proporcionality, ktorý je klasicky založený na týchto troch krokoch. (4a) Prvým krokom je hľadisko vhodnosti (Geeignetheit), resp. dostatočne dôležitého cieľa (test of legitimate aim/effect) a racionálnej väzby medzi právnou normou a cieľom (účelom) právnej úpravy. (4b) Druhým krokom je zisťovanie kritéria nevyhnutnosti, potrebnosti či použitia najmenej drastických – šetrnejších prostriedkov (Erforderlichkeit, test of necessity, test of subsidiarity, sufficiently important objective). (4c) Napokon tretím krokom je

hľadisko proporcionality v užšom zmysle slova (Angemessenheit, test of proportionality in the strict sense, proportionate effect).

IV.C

Pojem trestu a význam trestných sadziieb

10. Trest je najostrejším z prostriedkov štátneho donútenia, ktoré používa štát pri plnení svojich funkcií. Z ustanovenia § 31 ods. 1 Trestného zákona jasne vyplýva, že trest je následkom trestného činu. Ukladanie konkrétneho trestu páchatel'ovi teda musí byť v príčinnej súvislosti so spáchaním konkrétneho trestného činu páchatel'om. Inak povedané, nevyhnutnou podmienkou a predpokladom uloženia konkrétneho trestu páchatel'ovi je spáchanie konkrétneho trestného činu páchatel'om.

Charakteristickým znakom trestu je, že sa ním spôsobuje ujma, ktorá spočíva vo výraznom zásahu do práv páchatel'a, pričom jednoznačne najcitel'nejší zásah predstavuje zásah do jeho osobnej slobody.

11. Z hľadiska určitosti môžeme tresty deliť na absolútne určité a tresty relatívne určité. Absolútne určité sú tresty, pri ktorých zákon súdu pri rozhodovaní o treste nedáva na výber, keďže presne ustanovuje druh a výmeru trestu. Pri relatívne určitých trestoch je stanovená horná a dolná hranica trestnej sadzby, pričom zákonodarca výškou trestných sadziieb vyjadruje škodlivosť, resp. typovú závažnosť toho - ktorého trestného činu, a tak už porovnaním trestných sadziieb trestných činov možno zistiť, ktorý z nich je podľa zákonodarcu pre spoločnosť škodlivejší. Každá zákonná trestná sadzba tak zodpovedá stupňu typovej závažnosti, ktorý je charakteristický pre trestné činy určitého druhu.

K stanovovaniu trestných sadziieb za trestné činy určitého druhu pritom dochádza práve z dôvodu, že i trestné činy toho istého druhu sa navzájom odlišujú, a to konkrétnymi okolnosťami toho - ktorého prípadu. Trestnou sadzbou zákonodarca v súlade so zásadou nulla poena sine lege stanovuje súdu isté mantinely pri jeho rozhodovaní, no zároveň mu

prenecháva dostatočný priestor pre individualizáciu trestu podľa okolností konkrétneho prípadu.

IV.D

Účel trestu v teórii trestného práva hmotného

12. Podľa ustanovenia § 34 Trestného zákona je účelom trestu ochrana spoločnosti pred páchatel'mi trestnej činnosti, pričom táto ochrana sa realizuje formou trestnej represie (tým, že sa páchatel'ovi zabráni v páchaní trestnej činnosti), individuálnej prevencie (tým, že sa vytvoria podmienky na výchovu páchatel'a k tomu, aby viedol riadny život) a generálnej prevencie (tým, že sa iní odradia od páchania trestnej činnosti). Ochrana spoločnosti ako účel trestu je v zhode s rezolúciou 1. kongresu Spojených národov v Ženeve z roku 1955.

Úlohou trestu v boji proti kriminalite je prispieť k udržaniu kriminality v určitých hraniciach a podľa možnosti i k jej postupnému obmedzovaniu.

Trest (a osobitne trest odňatia slobody) ako sankcia predstavuje najcitlivejší a najtvrdší prostriedok štátneho donútenia. Z hodnotového systému právneho štátu je nutné vyvodiť, že „sloboda môže byť zachovaná jedine tak, že sa s ňou bude nakladať ako s najväčším princípom, ktorý nesmie byť obetovaný účelnosti a jednotlivým výhodám“ (Hayek, F. A.: Právo, zákonodarstvo a slobody. 1. diel. Praha: Academia 1991, s. 56). Orientácia trestnoprávnej ochrany na ochranu osobnosti človeka, jeho dôstojnosti a jeho práv a slobôd vytvára dostatočný priestor na rozvoj ľudskej osobnosti a na fungovanie jedinca v spoločnosti. V tomto smere je potrebné vychádzať zo zásady, že „bez slobody jednotlivca neexistuje sloboda spoločnosti“. S tým súvisí aj zásada uplatňovaná v trestnom práve, a to zásada humanizmu, ktorá zahŕňa nielen ochranu páchatel'a, jeho resocializácie, či sociálnej integrácie, výkon trestu a ochranných opatrení, ale aj ochranu spoločnosti vrátane jej humanitných ideálov a hodnôt, ako aj ochranu potencionálnych obetí pred trestnými činmi. Konkrétnym prejavom zásady humanizmu je aj čl. 16 ods. 2 ústavy a tiež zrušenie trestu smrti novelou trestného kódexu zákonom č. 175/1990 Zb.

Trest realizuje svoje poslanie - ochranu spoločnosti niekoľkými funkciami, ako sú represia (zabránenie páchateľovi páchať ďalej trestnú činnosť), resocializácia páchateľov trestných činov, a výchovným pôsobením na ostatných členov spoločnosti. Aj keď represia a výchova sú z hľadiska účelu trestu veľmi dôležité, nie sú cieľom samej osebe, ale sú to prostriedky na dosiahnutie cieľa konečného, ktorým je ochrana spoločnosti pred kriminalitou.

Pre trest je charakteristické, že je s ním spojené negatívne hodnotenie činu a osoby páchateľa a že sa ukladá v závislosti od závažnosti činu vyjadrenej stupňom jeho spoločenskej nebezpečnosti, ktorá je rozhodujúca pre stanovenie druhu trestu a jeho výmery, pričom jeho prioritný účel sa dosahuje predovšetkým ukladaním trestov a ich výkonom. Vychádzajúc zo zásady humanity treba dodržať princíp úmernosti represie, aby táto neprekročila mieru nevyhnutnú pre splnenie účelu trestu. K naplneniu účelu trestu prispieva aj jeho preventívne pôsobenie, keď hrozba trestu formulovaného v trestnom kódexe odrádza verejnosť od páchania trestnej činnosti, pričom intenzita tejto prevencie rastie so zvyšovaním vedomia verejnosti o neodvratnosti a spravodlivosti trestov.

Predpokladom účinnej ochrany spoločnosti, teda účinnosti generálnej a individuálnej prevencie, je adekvátnosť trestov za spáchaný trestný čin.

Preventívno-výchovnú funkciu trestov zabezpečuje hrozba trestom. Trestný zákon nežiaduce a spoločnosti škodlivé konania premieta do skutkových podstát trestných činov a ujmu za ich spáchanie formuluje v podobe trestov. Trestný kódex plní svoju preventívno-výchovnú funkciu prostredníctvom stupnice druhov trestov a ich výmer za jednotlivé trestné činy vyjadrujúcej hodnotový úsudok o stupni zavrhnutiahodnosti jednotlivých trestných činov.

Teoretické východiská penológie poukazujú na potrebu zvoliť optimálnu mieru represie, keďže ani príliš mierny, ani príliš prísny trest podľa nej nepôsobia výchovne, ale demoralizujúco, zároveň varujú pred tzv. exemplárnym trestaním spočívajúcim v tom, že sa konkrétna prísnosť trestu neodôvodňuje hľadiskom individuálnej prevencie, ale potrebou

odstrániť verejnú ustanovením prehnane prísnych trestov, kde je zintenzívnením represie potlačený moment prevencie.

Funkciu ochrany plní trest jednak voči páchatel'ovi trestného činu, voči ktorému sa prejavuje moment represie (zabránenie páchaniu trestnej činnosti) a individuálnej prevencie (výchova k riadnemu životu), jednak voči ďalším jednotlivcom, potencionálnym páchatel'om, voči ktorým sa prejavuje moment generálnej prevencie (výchovné pôsobenie trestov na ostatných členov spoločnosti).

Moderné humanistické teórie zaoberajúce sa účelom trestu a trestného práva vôbec, teda myšlienky H. Grotia, C. Beccariu, I. Kanta, G. W. F. Hegla, L. Feuerbacha, F. von Liszta a ďalších právnych filozofov a tvorcov teórií trestov, resp. trestania, sú založené na myšlienke, že trestné konanie má sledovať rovnako preventívny a resocializačný cieľ, má totiž prispieť k polepseniu a náprave páchatel'a. Cieľom trestného konania má byť dosiahnutie toho, aby obvinený páchatel' zaujal ku spáchaniu trestného činu sebakritický a kajúcný postoj, ktorý sľubuje možnosť jeho nápravy. Považuje sa za spravodlivé, aby bol vážne mienený sebakritický a kajúcný postoj „odmenený“ miernejším trestom, napr. tak, ako to umožňuje súčasný inštitút poľahčujúcej okolnosti z dôvodu „úprimnej ľútosti“, upravený v § 36 písm. 1) Trestného zákona.

Pokiaľ si páchatel' uvedomí, že trestným činom, ktorý spáchal porušil práva a slobody iných a rozhodne sa prijať trest, môžeme povedať, že páchatel' sa, či už na základe vlastného svedomia alebo aj za pripojenia trestného konania, hrozby trestom alebo verejného odsúdenia, chce napraviť a pokúsiť sa vynahradiť spoločnosti škodu, ktorú spáchal. V takom prípade je dobré, že páchatel' trest považuje za adekvátny, spravodlivý a súhlasí s ním. Primárnym cieľom trestného konania by však prirodzene nemalo byť hľadanie trestu, s ktorým páchatel' bude súhlasiť, pretože páchatel', ktorý neprejaví skutočnú ľútosť nad svojimi činmi a nebude sa snažiť o nápravu, bude za svoj hlavný cieľ považovať dosiahnutie čo najnižšieho trestu a následne návrat k predchádzajúcemu spôsobu kriminálneho života.

13. Obsahom vykonávaného trestu je určitá ujma na inak chránených základných právach a slobodách páchatel'a (napr. na osobnej slobode, na majetku, na cti a pod.). Ujma nie je cieľom trestu, je iba nevyhnutným prostriedkom na dosiahnutie účelu trestu. V trestnom zákonodarstve právneho štátu nie je trest sám osebe účelom, nepredstavuje odplatu za spáchaný trestný čin. Toto ponímanie trestu sa líši od absolútnych teórií trestu vychádzajúcich zo zásady „*punitur, quia peccatum est*“, teda „trestá sa, pretože bolo spáchané zlo“. Naopak, relatívne teórie trestu spájali s jeho ukladaním určité pre spoločnosť užitočné ciele („*punitur, ne peccetur*“, teda „trestá sa, aby nebolo páchané zlo“). Zmiešané teórie trestu usilovali o spojenie odplatnej i účelovej funkcie trestu.

Na tomto mieste je zároveň potrebné zdôrazniť, že ani absolútne teórie nepočítali s ukladaním neprimeraných trestov. Napriek niekedy drastickej povahe použitých trestnoprávných prostriedkov totiž v zmysle zásady „oko za oko, zub za zub“ ráтали so spôsobením rovnakej ujmy páchatel'ovi. Požiadavka primeranosti trestu je obsiahnutá i v myšlienke predstaviteľa absolútnej teórie trestu G. W. F. Hegla, podľa ktorého bezprávie je negáciou práva, a trest je teda negáciou tejto negácie. Hegel poukazuje na skutočnosť, že páchatel'a môže so spravodlivosťou, a teda aj so spoločnosťou, zmieriť len spravodlivý trest. Trest sa musí rovnať spôsobenému bezpráviu.

Z uvedeného vyplýva, že v prípade, ak bude trest, resp. odplata obsiahnutá v treste, prísnejšia ako bezprávie spôsobené trestným činom, nedôjde len k negácii tohto bezprávia, ale zároveň uloženým trestom vznikne nové bezprávie – bezprávie voči neprimerane potrestanému páchatel'ovi trestného činu. Neprimeraný trest je teda negáciou práva, ktorá sa svojou podstatou (negovaním práva) ničím nelíši od trestného činu, pričom páchatel', ktorému toto bezprávie spôsobil štát, nebude mať možnosť dosiahnuť negáciu štátom spôsobenej negácie práva, keďže monopol na trestanie má v rukách štát.

IV.E

Súbeh a spôsoby trestania súbehu

14. Súbehom (konkurenciou) sa označuje prípad, ak páchatel' spáchal dva alebo viacero trestných činov skôr, než bol za niektorý z nich odsúdený. Teória trestného práva rozlišuje jednočinný súbeh (jednočinná, ideálna, formálna alebo súčasná konkurencia, resp. konkurencia trestných zákonov) a viacčinný súbeh (reálna, materiálna, postupná konkurencia, resp. konkurencia trestných činov). Viacčinný súbeh predpokladá, že páchatel' spáchal viacero trestných činov skôr, ako súd vyhlásil za tieto odsudzujúci rozsudok; súbeh jednočinný predpokladá, že jedno konanie páchatel'a má znaky viacerých trestných činov.

15. Pri trestaní súbehu sa historicky vyvinuli tri špecifické zásady uplatňujúce sa v rôznych podobách a kombináciách, a to:

a) Zásada kumulačná (sčítacia), ktorej podstatou je pravidlo, koľko trestných činov, toľko trestov (quot delicta, tot poenae). Pri dôslednom použití tejto zásady dochádza sčítaním jednotlivých trestov (najmä u trestu odňatia slobody) k ukladaniu neúmerne vysokých trestov (napr. trest odňatia slobody na 8, 12 a 15 rokov znamená trest odňatia slobody na 35 rokov). Okrem neobmedzenej podoby sa táto zásada môže vyskytovať aj s určitými obmedzeniami (redukciami), najmä pokiaľ ide o celkovú výšku trestu. Na rozdiel od členských štátov Európskej únie využitie kumulačnej zásady pri trestaní súbehu dominuje v Spojených štátoch amerických.

b) Zásada absorpčná (pohlčovacia), ktorej obsahom je pravidlo, že vyšší, resp. prísnejší trest pohlcuje trest nižší (poena maior absorbet minorem). Je opakom kumulačnej zásady a jej uplatnenie je východiskom pri privilegovanom trestaní súbehu. Vyskytuje sa v troch formách, a to ako absorpcia trestných činov, absorpcia trestných sadziieb a absorpcia trestov. Pri uplatnení tejto zásady sa teda páchatel' potrestá a trest sa mu uloží iba za trestný čin najprísnejšie trestný. Použitie tejto zásady sa v odbornej literatúre odôvodňuje hlavne tým, že páchatel' spáchal ďalší trestný čin bez toho, aby bol varovaný odsudzujúcim rozsudkom týkajúcim sa skoršieho trestného činu zo zbiehajúcich sa trestných činov.

c) Zásada asperačná (zostrovacia) je najmladšou zo zásad trestania súbehu a spočíva v tom, že trest sa vymeria v rámci trestnej sadzby stanovenej za čin najprísnejšie trestný z tých, ktoré sa zbiehajú; je ho však možné najrôznejším spôsobom zostríť (poena maior cum exasperatione), najčastejšie zvýšením hornej hranice tejto trestnej sadzby.

IV.F

Vývoj právnej úpravy asperačnej zásady na území Slovenska

16. V moderných dejinách sa s asperačnou zásadou na území Slovenska po prvýkrát stretávame v rámci Uhorského trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch (zákonný článok V/1878), ktorý bol po vzniku Československej republiky tzv. recepcnou normou prebratý do právneho poriadku Československej republiky. V zmysle § 95 až § 99 Uhorského trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch súd obligatórne nemusel, ale len fakultatívne mohol využiť asperačnú zásadu, a to podľa týchto pravidiel:

- v prípade spáchania viacerých prečinov alebo spáchania viacerých prečinov a priestupkov, z pre ne stanovených trestov sa má použiť najťažší stanovený trest a najťažší uložený trest straty slobody možno zvýšiť o jeden rok (§ 97),

- pri spáchaní zločinu a iného trestného činu sa má použiť trest pre potrestanie zločinu a trest straty slobody na určitú dobu stanovený pre zločin oproti ťarche ostatných činov možno zvýšiť o dva roky (§ 98),

- pri spáchaní viacerých zločinov alebo okrem nich aj iných trestných činov sa má použiť najťažší trest z trestov určených pre tieto, a keď tento je trest straty slobody na určitú dobu, jeho najdlhšie trvanie možno zvýšiť o päť rokov (§ 99).

17. K obligatórnemu využitiu asperačnej zásady na území Slovenska (avšak nie v súvislosti s trestaním súbehu) po prvýkrát dochádza až od 22. júla 1941, keď nadobudol účinnosť zákon č. 167/1941 Sl. z. o prísnejšom trestaní niektorých trestných činov spáchaných využitím zatmenia alebo leteckého poplachu. V zmysle § 1 tohto zákona platilo, že ak páchatel' využil zatmenie alebo letecký poplach na spáchanie niektorého z taxatívne stanovených trestných činov, malo to za následok zvýšenie hornej hranice zákonnej trestnej sadzby trestu odňatia slobody, a to pri zločine o dva roky a pri prečine o jeden rok.

18. Prvý unifikovaný Trestný zákon na území Československa – zákon č. 86/1950 Sb. účinný od 1. augusta 1950 – vo vzťahu k trestaniu súbehu stanovil, že v prípade, ak u zbiehajúcich sa trestných činov budú horné hranice trestných sadzieb trestu odňatia slobody rôzne, tak sa trest vymeria podľa toho zákonného ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na čin z nich najprísnejšie trestný (bez zvýšenia hornej hranice trestnej sadzby!). S využitím asperačnej zásady – v podobe obligatórneho zvýšenia hornej hranice trestnej sadzby trestu odňatia slobody o jednu štvrtinu – ráta Trestný zákon č. 86/1950 Sb. len v prípade, ak sú pri zbiehajúcich sa trestných činoch horné hranice trestných sadzieb trestu odňatia slobody rovnaké. Avšak i pri obligatórnom zvýšení hornej hranice trestnej sadzby trestu odňatia slobody Trestný zákon ďalší postup súdu – teda určenie konkrétnej výšky trestu – ponechával na voľnej úvahe súdu, keďže pri ukladaní konkrétneho trestu mu zákon neukladal povinnosť uložiť trest v konkrétnej časti upravenej (sprísnenej) trestnej sadzby. Vo vzťahu k minimálnej výške úhrnného trestu zákon len stanovil, že ak sú dolné hranice trestných sadzieb odňatia slobody rôzne, je dolnou hranicou úhrnného trestu najvyššia z nich. V konečnom dôsledku tak Trestný zákon č. 86/1950 Sb. ponechával súdu voľnosť pri rozhodovaní o treste. Ten na základe vlastného uváženia po zohľadnení všetkých okolností prípadu a osoby páchatel'a rozhodol, aký vysoký bude trest odňatia slobody, pričom priestor, ktorý mu zákonné zvýšenie hornej hranice poskytlo, mohol, no nemusel využiť, čo už záviselo na jeho posúdení konkrétneho prípadu.

19. Trestný zákon č. 140/1961 Zb. účinný od 1. januára 1962 vo vzťahu k trestaniu súbehu vôbec nerátal s využitím asperačnej zásady v súvislosti s hornou hranicou trestnej sadzby úhrnného trestu, len stanovil, že ak súd odsudzuje páchatel'a za dva alebo viac trestných činov, uloží mu úhrnný trest podľa toho zákonného ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na trestný čin z nich najprísnejšie trestný. Prvky asperačnej zásady boli využité len v rámci právnej úpravy ukladania trestu odňatia slobody obzvlášť nebezpečnému recidivistovi.

20. Prelom v uplatňovaní asperačnej zásady pri trestaní súbehu priniesol zákon č. 171/2003 Z. z. (ďalej len „zákon č. 171/2003 Z. z.“), ktorým sa s účinnosťou od 1. septembra 2003 novelizoval Trestný zákon č. 140/1961 Zb. Touto novelou sa do § 35 ods. 2 tohto Trestného zákona zaviedlo pravidlo, v zmysle ktorého platilo, že ak súd ukladá úhrnný

trest odňatia slobody za dva alebo viac úmyselných trestných činov spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu, pričom súd uloží páchateľovi trest v hornej polovici takto určenej trestnej sadzby trestu odňatia slobody. Po prvýkrát sa tak súčasťou asperačnej zásady stáva nielen zvýšenie hornej hranice trestnej sadzby, ale aj určenie (obmedzenie) ďalšieho postupu súdu pri rozhodovaní o konkrétnej výške trestu. Podľa dôvodovej správy k tejto novele dôvodom jej vypracovania bol vysoký stav násilnej kriminality na Slovensku a nemožnosť trvalej, resp. dostatočnej izolácie páchateľov tejto násilnej činnosti. Jej cieľom preto bolo sprísnenie trestov, izolácia najnebezpečnejších zločincov, a tým vyššia bezpečnosť v spoločnosti. Vo vzťahu k asperačnej zásade sa v dôvodovej správe konštatuje, že súd by mal mať možnosť v prípadoch reálnej konkurencie úmyselných trestných činov zvýšiť hornú hranicu trestnej sadzby najťažšieho trestného činu o jednu tretinu a v prípade obzvlášť závažného recidivistu o jednu polovicu. Ako je pritom zrejmé z národnou radou schváleného znenia novely, z možnosti súdu sa v priebehu legislatívneho procesu stala povinnosť súdu.

21. Prístup k trestaniu viacčinného súbehu zavedený zákonom č. 171/2003 Z. z. bol následne prevzatý i do rekodifikovaného Trestného zákona č. 300/2005 Z. z., ktorý len v súvislosti so zavedením bipartície trestných činov v § 41 ods. 2 spresnil, že z dvoch alebo viacerých zbiehajúcich sa úmyselných trestných činov musí byť aspoň jeden zločinom. Za splnenia tejto podmienky sa zvyšuje horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu, pričom súd obligatórne musí uložiť páchateľovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody. V porovnaní s pôvodnou úpravou zavedenou zákonom č. 171/2003 Z. z. je teda asperačnú zásadu možné aplikovať v menšom rozsahu, keďže v prípadoch, keď súd bude páchateľovi ukladať trest za dva alebo viac úmyselných prečinov spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, nebude použitie tejto zásady prichádzať do úvahy.

22. Vychádzajúc z už uvedeného možno platnú slovenskú právnu úpravu trestania súbehu zhrnúť takto:

- a) v prípade jednočinného súbehu sa vždy použije absorpčná zásada,

- b) v prípade viacčinného súbehu prečinov sa použije absorpčná zásada,
- c) v prípade viacčinného súbehu prečinu spáchaného z nedbanlivosti a zločinu sa použije absorpčná zásada,
- d) v prípade viacčinného súbehu prečinu spáchaného úmyselne a zločinu sa použije asperačná zásada,
- e) v prípade v prípade viacčinného súbehu zločinu a zločinu sa použije asperačná zásada.

23. Pre porovnanie možno poukázať na stav v Českej republike, ktorá čelí v zásade rovnakým bezpečnostným rizikám (vrátane kriminality) ako Slovenská republika. V českom trestnom zákone (zákon č. 40/2009 Sb.) je fakultatívne uplatnenie asperačnej zásady obmedzené len na viacčinný súbeh väčšieho počtu trestných činov, pričom súd môže zvýšiť hornú hranicu trestnej sadzby o jednu tretinu. Keďže zvýšenie hornej hranice trestnej sadzby je fakultatívne, súd ukladajúci úhrnný trest ho nemusí využiť, pokiaľ považuje za dostatočnú už tú výšku hornej hranice trestnej sadzby trestu odňatia slobody, ktorá bola určená podľa všeobecných pravidiel pre stanovenie výmery úhrnného trestu i bez jeho zvýšenia (ak napr. postačí uloženie trestu odňatia slobody na hornej hranici nezvýšenej trestnej sadzby stanovenej za trestný čin najprísnejšie trestný zo zbíhajúcich sa trestných činov).

Na rozdiel od slovenskej právnej úpravy, český trestný zákon neukladá súdu ani povinnosť, aby v prípade, ak využije zvýšenie hornej hranice trestnej sadzby, vymeral úhrnný trest, napr. v hornej polovici takto zvýšenej trestnej sadzby, či dokonca v dĺžke spadajúcej do onej jednej tretiny, o ktorú sa horná hranica zvýšila.

V českej trestnoprávnej literatúre zároveň nachádzame odporúčania, ako postupovať pri ukladaní úhrnného trestu, resp. ako sa vysporiadať s faktom, že ukladaný úhrnný trest má zohľadňovať spáchanie viacerých trestných činov páchatelom (Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník. Praha: C. H. Beck 2009, s. 2910 a nasl., tiež Prouza, D.: Trestní zákoník. Praha: C. H. Beck 2010, s. 508). V zmysle týchto odporúčaní pri hodnotení konkrétnej povahy a závažnosti celého súhrnu zbíhajúcich sa trestných činov bude nevyhnutné najprv

zhodnotiť konkrétnu povahu a závažnosť každého zo zbiehajúcich sa trestných činov. Toto individuálne posúdenie však samozrejme nemôže byť úplne izolované, keďže prinajmenšom hodnotenie osoby páchatel'a bude spájať posúdenie všetkých zbiehajúcich sa trestných činov, spoločná môže byť aj pohnútko alebo môže ísť o iný vnútorný vzťah medzi jednotlivými trestnými činmi, no na druhej strane ani tieto spoločné charakteristiky sa nemusia úplne zhodne prejavíť u každého zo zbiehajúcich sa trestných činov a bude záležať aj na tom, či ide o jednočinný alebo viacčinný súbeh, za koľko trestných činov sa ukladá úhrnný trest atď. V prípade viacčinného súbehu je potrebné prihliadať aj na prípadné zmeny, ktoré nastali v medziobdobí od spáchania každého jednotlivého trestného činu do doby rozhodovania o úhrnnom treste. K výslednému hodnoteniu povahy a závažnosti celého súhrnu trestnej činnosti bude možné dospieť len vtedy, ak konkrétna povaha a závažnosť každého jednotlivého zbiehajúceho sa trestného činu budú hodnotené tiež vo vzťahu k typovej povahe a závažnosti trestného činu z nich najprísnejšie trestného. To prirodzene neznamená, že by sa výsledná úroveň závažnosti celého súhrnu zbiehajúcich sa trestných činov rovnala vždy akémusi aritmetickému súčtu všetkých čiastočných konkrétnych úrovní závažnosti jednotlivých zbiehajúcich sa trestných činov, ak by vôbec bol taký súčet možný.

IV.G

Zásada primeranosti trestu k trestnému činu, za ktorý je trest ukladaný

24. Požiadavka, aby bol trest primeraný trestnému činu, za ktorý sa ukladá, sa však v trestnom práve presadzuje najneskôr už od dôb osvietenstva.

V zmysle tejto požiadavky má byť trest úmerný škode, ktorú páchatel' trestným činom spôsobil, a nemá páchatel'ovi spôsobiť zbytočné útrapy. Trest ako najzávažnejší zásah štátu do základných ľudských práv páchatel'a nesmie byť ukladaný mechanicky, bez zváženia všetkých okolností konkrétneho prípadu a pomerov páchatel'a. Z požiadavky primeranosti trestu jednoznačne vyplýva zákaz akéhokoľvek exemplárneho trestania. Trestnú represiu je preto nutné uplatňovať len v nevyhnutne nutnej miere. Trest nesmie byť prejavom neprimeraného inštitucionalizovaného násillia spoločnosti voči jednotlivcovi.

Trest, ktorým štát a spoločnosť reaguje na spáchaný trestný čin ako na nespravodlivé konanie, by mal nespravodlivosť spôsobenú trestným činom napraviť, a nie ešte viac rozmnožiť. Neprimeraný trest nemožno považovať za spravodlivý, spravodlivým je vždy len primeraný trest.

25. Neprimerane prísne (ale samozrejme i neprimerane mierne) tresty pôsobia škodlivo na páchatel'a i spoločnosť.

U verejnosti môžu neprimerané tresty vyvolať súcit s páchatel'om či ohroziť jej dôveru v spravodlivé rozhodovanie súdu či jej dôveru v súdnu moc ako celok.

U páchatel'a neprimerane prísne tresty vedú k zatrpknutosti, pretože takéto tresty páchatel' oprávnene nemôže považovať za spravodlivé. Páchatel' je súdom odsudzovaný za nespravodlivosť (bezprávie), ktoré trestným činom spáchal, a preto má právo očakávať spravodlivosť zo strany súdu. Primeranosť trestu je zároveň nevyhnutým predpokladom dosiahnutia výchovných účinkov trestu, keďže nevyhnutným predpokladom prevýchovy páchatel'a je jeho akceptovanie trestu ako spravodlivého následku jeho protiprávneho konania, pričom v prípade nespravodlivého trestu k takejto akceptácii trestu zo strany páchatel'a pochopiteľne nemôže dôjsť. Spravodlivosť trestu tak možno považovať aj za predpoklad prerastania represívneho pôsobenia trestu do pôsobenia výchovného.

V tejto súvislosti právna veda pritom už i v minulosti opakovane vyslovila, že odstrašujúco má pôsobiť neodvratiteľnosť trestu, nie jeho prísnosť.

26. K rešpektovaniu požiadavky primeranosti trestu k spáchanému trestnému činu pritom musí dochádzať v dvoch rovinách:

- a) individuálnej – v rámci rozhodovacej činnosti súdu pri ukladaní konkrétneho trestu páchatel'ovi za spáchanie konkrétneho trestného činu,
- b) všeobecnej – v rámci normotvornej činnosti zákonodarcu pri stanovovaní všeobecných podmienok ukladania a výkonu trestov.

Je pritom zrejmé, že nevyhnutným predpokladom rešpektovania požiadavky primeranosti trestu súdom v individuálnej rovine je rešpektovanie tejto požiadavky zákonodarcom v rovine všeobecnej, keďže v zmysle zásady nulla poena sine lege je súd pri rozhodovaní o treste viazaný zákonom. Preto v prípade, ak je povinnosť súdu ukladať neprimeraný trest „zakódovaná“ zákonodarcom už priamo v zákone, nemá súd v konkrétnom prípade možnosť uložiť páchatel'ovi iný než neprimeraný trest.

IV.I

Individualizácia trestu ako prostriedok dosiahnutia primeranosti trestu

27. V rámci požiadavky primeranosti trestu zohráva významnú úlohu sudcovská individualizácia trestu, ktorá fakticky umožňuje naplnenie tejto požiadavky v konkrétnych prípadoch. Individualizácia trestu je prostriedkom dosiahnutia primeranosti trestu. Druh a výmera trestu musia byť súdom v každom konkrétnom prípade stanovené tak, aby zodpovedali všetkým zvláštnostiam daného prípadu.

Medzi skutočnosťami, na ktoré by v záujme individualizácie trestu mal súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery prihliadať, patria napr. spôsob spáchania činu a jeho následok, miera zavinenia, pohnútky, príťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti, osoba páchatel'a, pomery páchatel'a (majetkové, osobné, rodinné pomery, zdravotný stav páchatel'a a jeho rodiny) či možnosť jeho nápravy.

Tak ako pri rozhodovaní o vine i pri rozhodovaní o treste sa vnútorné presvedčenie súdu vytvára na základe logického úsudku, na zodpovednom a starostlivom zhodnotení každej z jednotlivých okolností prípadu individuálne i v ich vzájomných súvislostiach a v súhrne. Len dôsledné a dôkladné poznanie veci a všetkých okolností prípadu umožňuje, aby súd v zmysle zásad voľného uváženia, objektívnosti a diferencovanosti rozhodol o spravodlivej výmere konkrétneho trestu. Pri hodnotení jednotlivých okolností prípadu individuálne i v ich vzájomnej súvislosti sa uplatňujú predovšetkým analytické a syntetické metódy poznávania, indukcia i dedukcia, ako aj metódy formálnej i dialektickej logiky, ale

aj ďalšie bežné metódy poznávania, aby ich výsledkom mohlo byť spravodlivé, jasné, zrozumiteľné a presvedčivé rozhodnutie.

Požiadavka primeranosti trestu a jeho individualizácie tak núti súd prihliadať na okolnosti konkrétneho prípadu, na jeho zvláštnosti, a teda bráni mechanickému postupu súdu pri rozhodovaní o treste.

V.

Posúdenie súladnosti napadnutého ustanovenia § 41 ods. 2 Trestného zákona s ústavou

1. Článok 49 ústavy, podľa ktorého len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie v spojení s čl. 86 písm. a) ústavy, podľa ktorého do pôsobnosti národnej rady patrí uznávať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch, zveruje zákonodarcovi právomoc vymedziť katalóg trestných činov a trestov za ich spáchanie. Pri úprave s tým súvisiacich otázok, akými sú ustanovenie druhov trestov, zásad a spôsobov ich ukladania, je zákonodarca limitovaný len ústavou a dohovorom stanoveným zákazom krutého, neľudského či ponižujúceho trestu a všeobecným ústavným princípom materiálneho právneho štátu zahŕňajúcim princípy, akými sú princíp zákonnosti, právnej istoty, princíp rešpektu k základným právam a slobodám, princíp zákazu svojvôle, princíp primeranosti, zákazu diskriminácie a pod. Zákonodarca v týchto medziach disponuje širokou mierou úvahy, čo sa týka určenia druhu trestov, ich výmery, zásad a spôsobov ich ukladania. Ústava ani medzinárodné pramene práva nepredpisujú zákonodarcovi ucelený koncept trestnej politiky. Je tak na úvahe zákonodarcu stanoviť mieru uplatnenia jednotlivých foriem ochrany spoločnosti prostriedkami trestného práva, t. j. rozhodnúť, aký dôraz položí na prvky represie, individuálnej prevencie či generálnej prevencie. Ústavný súd však v tejto súvislosti už v predchádzajúcich častiach odôvodnenia dostatočne dôrazne poukázal na to, že ani úvaha zákonodarcu nie je bez obmedzení, a teda nesmie trpieť svojvôľou.

Z judikatúry ústavného súdu je tiež potrebné pripomenúť, že každý zákon by mal spĺňať požiadavky, ktoré sú vo všeobecnosti kladené na akúkoľvek zákonnú úpravu

v právnom štáte a ktoré možno odvodiť z čl. 1 ods. 1 ústavy. S uplatňovaním princípu právnej istoty v právom štáte sa spája požiadavka všeobecnosti, platnosti, trvácnosti, stability, racionálnosti a spravodlivého obsahu právnych noriem; medzi ústavné princípy vlastné právnomu štátu patrí aj zákaz svojvôle v činnosti štátnych orgánov, ako aj zásada primeranosti, resp. proporcionality (m. m. PL. ÚS 1/04).

Vychádzajúc z už uvedeného tak možno zhrnúť, že zákonodarca má nespochybniteľné právo formovať trestnú politiku štátu, toto jeho právo však nie je absolútne. Zákonodarca je totiž v rámci svojej normotvornej činnosti významne limitovaný, a to povinnosťou zaistiť súlad právnej úpravy s ľudskými právami, tak ako sú vymedzené v záväzných vnútroštátnych a medzinárodných prameňoch práva.

Obzvlášť vo vzťahu k právnej úprave trestu ako právnomu následku trestného činu pritom platí, že nepostačuje len dodržiavanie požiadavky nulla poena sine lege, ale je nevyhnutné, aby zákonom ustanovená právna úprava druhov trestov, podmienok ich ukladania, ako aj podmienok ich výkonu plne rešpektovala predovšetkým základné ľudské právo nebyť mučený ani podrobený neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu, ako i právo, aby bol trest primeraný trestnému činu, za ktorý je tento trest ukladaný.

2. Ako už bolo uvedené (časť IV.B), princíp primeranosti platí pri obmedzovaní základných práv a slobôd všeobecne. Porušenie zásady primeranosti trestu môže viesť primárne k porušeniu základného práva alebo slobody, ktoré má byť trestom vzhľadom na jeho druh a povahu obmedzené, teda k ústavne nekonformnému zásahu do základného práva na osobnú slobodu, ochranu majetku, ochranu súkromného a rodinného života a pod.

3. Z povahy trestu vyplýva, že zaistiť v rámci jeho aplikácie zachovanie maxima kolidujúcich práv, resp. právom chránených záujmov popri sebe bez zásahu nie je možné. Trest ako trestnoprávna sankcia nastupuje vždy ako výsledok porušenia základných práv, resp. ústavných hodnôt chránených trestným právom a jeho nevyhnutnou funkčnou zložkou je zásah do základných práv páchatel'a trestného činu.

Takýto zásah môže byť ústavne konformný len v prípade, že okrem zákonného základu a legitímneho cieľa vyjadreného v cieľoch trestnej politiky štátu a v účele trestu samotného musí rešpektovať zásadu proporcionality vyžadujúcu rešpektovanie primeranosti medzi povahou, okolnosťami či následkami spáchaného trestného činu a prísnosťou trestu vzhľadom na jeho účel.

4. Inak povedané, napriek tomu, že ústava výslovne neobsahuje požiadavku, aby bol trest primeraný trestnému činu, za ktorý je tento trest ukladaný, je – vzhľadom na čl. 1 ods. 1 ústavy, ako i vzhľadom na čl. 13 ods. 4 ústavy – nepochybné, že zákonná úprava trestania musí byť v súlade s (i ústavným súdom stabilne presadzovanou) požiadavkou materiálneho právneho štátu, ktorého neoddeliteľnou súčasťou je i prípustnosť zásahov do základných práv a slobôd len spôsobom a v miere, ktoré obstoja v teste proporcionality, pričom v prípade trestania viacčinného súbehu ide o zásah do osobnej slobody (čl. 17 ods. 2 ústavy), ktorý je potrebné podrobiť testu proporcionality.

5. Z hľadiska jednotlivých kritérií posudzovaných v rámci testu proporcionality je nepochybné to, že (1) asperačná zásada spadá pod rozsah osobnej slobody, že (2) aplikáciou asperačnej zásady dochádza k zásahu do osobnej slobody, že (3) tento zásah má právny základ v Trestnom zákone, ktorý spĺňa požiadavku dostatočnej určitosti, jasnosti a predvídateľnosti, ako i to, že (4) napadnuté ustanovenie § 41 ods. 2 Trestného zákona zároveň predstavuje legislatívne opatrenie, ktoré je vhodné na zaistenie zákonodarcom sledovaného legitímneho cieľa – ochrany spoločnosti pred páchatelmi viacerých trestných činov, predovšetkým prostriedkami ochrannej funkcie trestu a generálnej prevencie.

6. V predmetnej veci bolo teda úlohou ústavného súdu posúdiť, či napadnutá právna úprava rešpektuje požiadavku primeranosti, t. j. či umožňuje uložiť páchatelovi trest primeraný trestnému činu, za ktorý sa trest ukladá, tak, aby bola zachovaná rozumná a vyvážená väzba medzi intenzitou verejného záujmu na ochrane spoločnosti a závažnosťou zásahu do základných práv páchatel'a, pričom záujem na ochrane spoločnosti možno považovať za dôvod legitimizujúci zásah do osobnej slobody páchatel'a iba za predpokladu,

že takýto zásah, resp. jeho intenzita sú v demokratickom a právnom štáte nevyhnutné a ochranu spoločnosti nemožno dosiahnuť miernejšími prostriedkami.

7. Podľa názoru ústavného súdu spôsob, ktorý v § 41 ods. 2 Trestného zákona ako reakciu na viacčinný súbeh zvolil zákonodarca, nerešpektuje požiadavku primeranosti, pretože neumožňuje uložiť páchatel'ovi trest primeraný trestnému činu, za ktorý je trest ukladaný, a to z týchto dôvodov:

- a) napadnutá právna úprava neumožňuje dostatočnú individualizáciu trestu,
- b) existuje výrazná disproporcia medzi trestaním viacčinného súbehu a recidívy.

8. Konkrétne dôvody, z ktorých vyplýva názor ústavného súdu, že napadnutá právna úprava neumožňuje dostatočnú individualizáciu trestu, je možné zhrnúť takto:

a) V zmysle § 34 ods. 1 Trestného zákona je súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery povinný prihliadnuť najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, príťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy.

Po zvážení týchto kritérií by súd mal uložiť trest pri hornej hranici trestnej sadzby v prípade najškodlivejších trestných činov toho - ktorého druhu. Tresty pri dolnej hranici trestnej sadzby je naopak potrebné ukladať za najmenej škodlivé trestné činy toho - ktorého druhu. Miera, resp. stupeň škodlivosti konkrétneho trestného činu bude pritom vyplývať z konkrétnych okolností, resp. zvláštností tohto konkrétneho trestného činu.

Navrhovateľom napadnutá právna úprava podľa názoru ústavného súdu nerešpektuje požiadavku primeranosti trestu a jeho individualizácie tým, že nezakotvuje možnosť, ale bezvýnimočnú povinnosť súdu v prípade zbiehajúcich sa trestných činov zvýšiť hornú hranicu trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu a zároveň uložiť páchatel'ovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby trestu odňatia slobody.

V dôsledku uvedeného tak v prípade, ak súd po prihliadnutí na spôsob spáchania zbiehajúcich sa trestných činov, ich následky, zavinenie, pohnútky, príťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy je toho názoru, že primeraným a vo vzťahu k zbiehajúcim sa trestným činom náležite individualizovaným trestom by bol trest pri dolnej hranici trestnej sadzby trestného činu zo zbiehajúcich sa trestných činov najprísnejšie trestného, resp. by bol názoru, že primeraným by bol trest uložený pod polovicou trestnej sadzby trestného činu zo zbiehajúcich sa trestných činov najprísnejšie trestného, nemôže takýto trest uložiť a musí uložiť trest nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby, a to hoci takýto trest nebude zodpovedať spôsobu spáchania zbiehajúcich sa trestných činov, ich následkom, zavineniu, pohnútkam, príťažujúcim okolnostiam, poľahčujúcim okolnostiam, osobe páchatel'a, jeho pomerom a možnostiam jeho nápravy.

b) V tejto súvislosti ústavný súd za obzvlášť vypuklé porušenie požiadavky primeranosti považuje prípady, keď zvýšená dolná hranica trestnej sadzby po jej úprave podľa asperačnej zásady, teda minimálny trest, ktorý súd môže uložiť, je vyšší ako pôvodná horná (!) hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody, pričom ide o prípady týchto piatich trestných sadziieb používaných v osobitnej časti Trestného zákona:

ba) v prípade, ak pôvodná trestná sadzba trestného činu najprísnejšie trestného je 7 rokov až 10 rokov – zvýšená dolná hranica trestnej sadzby po jej úprave podľa asperačnej zásady bude 10 rokov a 2 mesiace, čo je o 2 mesiace viac ako pôvodná horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody,

bb) v prípade, ak pôvodná trestná sadzba trestného činu najprísnejšie trestného je 9 rokov až 12 rokov – zvýšená dolná hranica trestnej sadzby po jej úprave podľa asperačnej zásady bude 12 rokov a 6 mesiacov, čo je o 6 mesiacov viac ako pôvodná horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody,

bc) v prípade, ak pôvodná trestná sadzba trestného činu najprísnejšie trestného je 10 rokov až 12 rokov – zvýšená dolná hranica trestnej sadzby po jej úprave podľa asperačnej zásady bude 13 rokov, čo je o 1 rok viac ako pôvodná horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody,

bd) v prípade, ak pôvodná trestná sadzba trestného činu najprísnejšie trestného je 12 rokov až 15 rokov – zvýšená dolná hranica trestnej sadzby po jej úprave podľa asperačnej zásady bude 16 rokov, čo je o 1 rok viac ako pôvodná horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody,

be) v prípade, ak pôvodná trestná sadzba trestného činu najprísnejšie trestného je 15 rokov až 20 rokov – zvýšená dolná hranica trestnej sadzby po jej úprave podľa asperačnej zásady bude 20 rokov a 10 mesiacov, čo je o 10 mesiacov viac ako pôvodná horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody.

c) Ústavný súd pritom samozrejme nepochybňuje, že môže nastať i situácia, keď v prípade viacčinného súbehu súd – vzhľadom na spôsob spáchania zbíhajúcich sa trestných činov, ich následky, zavinenie, pohnútky, prítážujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy – bude považovať za odôvodnené i zvýšiť hornú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody trestného činu zo zbíhajúcich sa trestných činov najprísnejšie trestného o jednu tretinu a zároveň uložiť páchatel'ovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody, a to prípadne i za využitia priestoru, ktorý sa nad pôvodnou hornou hranicou trestnej sadzby vytvoril zvýšením pôvodnej hornej hranice trestnej sadzby o jednu tretinu.

Vychádzajúc z požiadavky individualizácie trestov, ktorá je nevyhnutným predpokladom primeranosti trestov, však ústavný súd odmieta (z právnej úpravy asperačnej zásady vyplývajúci) predpoklad zákonodarcu, že každý, kto vo viacčinnom súbehu spácha čo i len dva úmyselné trestné činy, z ktorých aspoň jeden je zločinom, je automaticky natoľko nebezpečným páchatel'om, že v záujme ochrany spoločnosti musí byť postihnutý trestom odňatia slobody uloženým mu nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby.

Podľa názoru ústavného súdu preto nemožno považovať za akceptovateľnú právnu úpravu, v zmysle ktorej sú súdy povinné asperačnú zásadu použiť bez ohľadu na to, či – so zreteľom na individuálne zvláštnosti konkrétnych trestných činov, osobné vlastnosti a pomery páchatel'a – je jej uplatnenie nevyhnutné.

Ústavný súd pritom nenamieta, že v prípade viacčinného súbehu úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, dochádza k obligatórnemu zvýšeniu hornej hranice trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu najprísnejšie trestného o jednu tretinu, ale namieta, že Trestný zákon striktne upravuje ďalší postup súdu pri určení konkrétnej výšky trestu, že jej určenie neponecháva na voľnej úvahe súdu, keďže pri ukladaní konkrétneho trestu mu Trestný zákon ukladá povinnosť uložiť trest v konkrétnej časti upravenej (sprísnenej) trestnej sadzby. Vo vzťahu k minimálnej výške úhrnného trestu je podľa názoru ústavného súdu ústavne konformné len stanovenie pravidla, že ak sú dolné hranice trestných sadzieb odňatia slobody rôzne, je dolnou hranicou úhrnného trestu najvyššia z nich.

Ústavný súd považuje zároveň za potrebné na tomto mieste osobitne upozorniť na skutočnosť, že v trestnoprávnej úprave sa (v súvislosti s trestaním súbehu) s obligatórnym využitím asperačnej zásady na území Slovenska až do roku 2003 vôbec nestretávame, a to ani v trestnoprávnej úprave vojnovnej Slovenskej republiky či v (socialistickej/komunistickej) trestnoprávnej úprave po roku 1948, o ktorých nedemokratickom, resp. totalitnom charaktere nemožno mať najmenších pochyb, pričom s obligatórnym využitím asperačnej zásady pôvodne nerátala ani dôvodová správa k novele Trestného zákona z roku 2003.

d) Aj keď je v konkrétnom prípade trestania viacčinného súbehu možné uložiť trest odňatia slobody výnimočne i pod jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby, a to za využitia inštitútu mimoriadneho (!) zníženia trestu, takéto zníženie bude, ako to už zo samotného názvu tohto inštitútu vyplýva, nie bežné, ale možné len v individuálnom prípade existencie okolností odôvodňujúcich mimoriadne zníženie trestu, teda v prípade existencie okolností, ktoré logicky musia mať povahu okolností mimoriadnych.

Ak teda v konkrétnom prípade trestania viacčinného súbehu budú existovať okolnosti, ktoré by (v prípade neexistencie povinnosti súdu uložiť trest nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby) odôvodňovali uloženie trestu pod dolnou hranicou trestnej sadzby, avšak tieto okolnosti nebudú mať povahu mimoriadnych okolností, resp. nebudú

mať mimoriadny charakter, nebude súd oprávnený využiť inštitút mimoriadneho zníženia trestu a bude povinný uložiť trest odňatia slobody nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby, čo súdu nepochybne znemožní individualizovať trest a uložiť primeraný trest za spáchané trestné činy. Na tomto mieste ústavný súd pritom považuje za potrebné pripomenúť, že v praxi sa oveľa častejšie vyskytujú bežné (nemimoriadne) okolnosti než okolnosti mimoriadne.

Ústavný súd zároveň osobitne zdôrazňuje zásadný fakt, a to že v zmysle § 39 Trestného zákona dôvodom využitia inštitútu mimoriadneho zníženia trestu nemôže byť len samotná skutočnosť, že súd je toho názoru, že použitie trestnej sadzby ustanovenej Trestným zákonom by bolo pre páchatel'a neprimerane prísne. Súd svoj názor o neprimeranej prísnosti trestu musí odôvodniť (mimoriadnymi, výnimočnými) okolnosťami prípadu alebo pomermi páchatel'a. Dôvodom mimoriadneho zníženia trestu teda nemôže byť bez ďalšieho len samotné presvedčenie súdu o neprimeranosti trestu.

Inak povedané, súd nemôže odôvodniť využitie inštitútu mimoriadneho zníženia trestu len poukázaním na skutočnosť, že podľa jeho názoru by uloženie trestu odňatia slobody nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby bolo neprimerane prísne, ale musí uviesť konkrétne dôvody (mimoriadne, resp. výnimočné okolnosti prípadu alebo pomery páchatel'a), ktoré spôsobujú, že uloženie trestu nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby by bolo neprimerane prísne.

Podľa názoru ústavného súdu nemožno za akceptovateľný pokladať súčasný stav, keď súdy, ktoré považujú minimálne tresty, ktoré by mali uložiť na základe asperačnej zásady, za neprimerané, pravidelne pristupujú k „obchádzaniu“, resp. „negovaniu“ asperačnej zásady tým, že využívajú inštitút mimoriadneho zníženia trestu, a to i v prípadoch, ak nie sú prítomné mimoriadne (výnimočné) okolnosti odôvodňujúce mimoriadne zníženie trestu, ale sú prítomné len „bežné“ okolnosti, ktoré štandardne oprávňujú len pohyb v rámci trestnej sadzby.

Inak povedané, nie je ústavne konformné, že ak chcú sudy uložiť primeraný individualizovaný trest, tak pravidelne „obchádzajú“, resp. „negujú“ asperačnú zásadu tým, že za okolnosti odôvodňujúce použitie inštitútu mimoriadneho zníženia trestu považujú aj také okolnosti, ktoré by za normálnych okolností (ak by nechceli/nemuseli obchádzať, resp. negovať asperačnú zásadu) za okolnosti odôvodňujúce mimoriadne zníženie trestu nepovažovali.

V prípade argumentácie v prospech ústavnej konformity asperačnej zásady tak preto podľa názoru ústavného súdu nemožno odkazovať na inštitút mimoriadneho zníženia trestu a povinnosť ústavne konformného výkladu, keďže ako už z uvedeného vyplýva, súdmi je inštitút mimoriadneho zníženia trestu využívaný i v prípadoch, keď existencia reálnych, resp. oprávnených dôvodov na jeho využitie je viac než otázna.

O ústavne konformný výklad podľa názoru ústavného súdu nemôže v žiadnom prípade ísť, ak by základom ústavne konformného výkladu malo byť vnímanie inštitútu mimoriadneho zníženia trestu ako zákonom predpokladaného prostriedku poskytujúceho súdom priestor na obchádzanie, resp. negovanie asperačnej zásady.

Tu je zároveň potrebné osobitne zdôrazniť, že tiež len ťažko možno automaticky predpokladať, že v záujme primeraného trestania viacčinného súbehu sa každý jeden súd bude ochotný stotožniť s myšlienkou, že predpokladom ústavne konformného výkladu je „obchádzanie“, resp. „negovanie“ asperačnej zásady využívaním (zneužívaním?) inštitútu mimoriadneho zníženia trestu. V dôsledku napadnutej právnej úpravy súd, ktorý bude považovať uloženie trestu nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby za neprimerané a zároveň bude chcieť postupovať striktnie podľa zákona (a teda nebude chcieť „obchádzať“ asperačnú zásadu tým, aby bez existencie mimoriadnych dôvodov využil inštitút mimoriadneho zníženia trestu), bude musieť v rozpore so svojím sľubom a svojím svedomím uložiť páchateľovi neprimeraný trest.

V zmysle ustálenej judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pritom nevyužitie moderačného oprávnenia podľa § 39 Trestného zákona zakotvujúceho

mimoriadne zníženie trestu nemožno úspešne namietať v rámci žiadneho z dovolacích dôvodov (napr. stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 5/2011).

e) Ústavný súd zastáva názor, že ani viacčinný súbeh nemôže byť dôvodom pre obmedzenie, resp. odňatie práva páchatel'a na primeraný, individualizovaný trest. Požiadavka primeranosti trestu k spáchanému trestnému činu nepozná žiadne výnimky, preto v každom jednom prípade bez rozdielu musí mať súd pri rozhodovaní o treste možnosť prihliadať na jednotlivé okolnosti prípadu, ako i na pomery páchatel'a. Totiž len trest vymeraný s maximálnym ohľadom na charakter jednotlivého prípadu môže byť trestom primeraným.

Je tiež potrebné prihliadať na celkový spôsob života páchatel'a, nevyhnutné je celkové posúdenie jeho osobnosti, najmä jeho celkového osobného profilu, charakterových a psychických vlastností, veku a pod, ako i individuálne posúdenie pohnútok a dôvodov, ktoré viedli k viacčinnému súbehu.

Napadnutá právna úprava neumožňuje dostatočnú diferenciaciu jednotlivých prípadov viacčinného súbehu, čo spôsobuje, že pri rozhodovaní súdu o treste dochádza k mechanickému hodnoteniu jeho významu.

f) Vychádzajúc z už uvedeného možno zhrnúť, že napadnutá právna úprava je podľa názoru ústavného súdu v rozpore s požiadavkou primeranosti trestu, keďže stanovením bezvýnimočnej povinnosti súdu v prípade zbíhajúcich sa trestných činov zvýšiť hornú hranicu trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu a zároveň uložiť páchatel'ovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody neumožňuje dostatočnú individualizáciu trestu, a teda neumožňuje zabezpečiť, aby súd uložil páchatel'ovi trest, ktorý bude primeraný jeho trestnému činu.

Možno preto konštatovať, že trest ukladaný na základe asperačnej zásady nezabezpečuje spravodlivú rovnováhu medzi záujmom spoločnosti a ochranou základných

práv jednotlivca; je spôsobilý svojou intenzitou zasiahnuť do práva jednotlivca na osobnú slobodu nad rámec legitímneho záujmu spoločnosti na stíhaní a potrestaní páchatel'a, a preto nie je v súlade so zásadou minimalizácie zásahov do chránených záujmov.

Ako pritom zo stanoviska generálneho prokurátora vyplýva, tresty ukladané použitím asperačnej zásady sú vnímané ako neprimerané nielen páchatel'mi trestných činov a advokátmi, ale ako neprimerané ich vnímajú i samotné orgány činné trestnom konaní, ako i sudy, ktoré sa snažia asperačnú zásadu „obchádzať“, resp. „negovať“.

g) Ako už bolo uvedené, z týchto záverov ústavného súdu samozrejme nevyplýva, že by zákonodarca nemohol ako reakciu na viacčinný súbeh zakotviť i zvýšenie hornej hranice trestnej sadzby trestného činu najprísnejšie trestného zo zbíhajúcich sa trestných činov. Na to je zákonodarca nepochybne oprávnený, avšak rešpektujúc požiadavku primeranosti nesmie zákonodarca požadovať, aby bolo uloženie trestu odňatia slobody nad jednu polovicu trestnej sadzby (ktorej horná hranica bola zvýšená o jednu tretinu) obligatórnym, resp. automatickým. Inak povedané, zákonodarca nemôže požadovať, aby v prípade, ak dôjde k naplneniu zákonom taxatívne ustanovených podmienok, uloženie trestu odňatia slobody nad jednu polovicu trestnej sadzby automaticky predstavovalo jedinú možnú reakciu spoločnosti na spáchanie trestného činu.

Vzhľadom na závažnosť trestu odňatia slobody tak podľa názoru ústavného súdu pri viacčinnom súbehu úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, môže byť trest odňatia slobody nad jednu polovicu trestnej sadzby (ktorej horná hranica bola zvýšená o jednu tretinu) ukladaný len vtedy, ak vzhľadom na všetky okolnosti prípadu a pomery páchatel'a je súd toho názoru, že uloženie trestu odňatia slobody nad jednu polovicu trestnej sadzby bude primerané zbíhajúcim sa trestným činom, za spáchanie ktorých páchatel'a odsudzuje.

9. Konkrétne dôvody, z ktorých vyplýva názor ústavného súdu, že existuje výrazná disproporcia medzi trestaním viacčinného súbehu a trestaním recidívy, je možné zhrnúť takto:

a) V prípade viacčinného súbehu, ako i v prípade recidívy ide o situáciu, keď páchatel' spáchal viacero trestných činov, pričom základný rozdiel medzi súbehom a recidívou spočíva v tom, že v prípade recidívy páchatel' spáchal ďalší trestný čin až potom, ako bol súdom právoplatne odsúdený za predchádzajúci trestný čin.

Trestné právo pritom tradične pristupuje k trestaniu recidivistov prísnejšie, a to vychádzajúc z myšlienky, že ak sa výchovné pôsobenie predchádzajúceho potrestania minulo účinkom a recidivista po predchádzajúcom odsúdení spáchaním ďalšieho trestného činu preukázal ľahostajnosť k hodnotovému systému spoločnosti, je v prípade ďalšieho odsúdenia na mieste prísnejšia represia a poskytnutie zvýšenej ochrany trestno-právnymi nástrojmi.

Na druhej strane pri viacčinnom súbehu páchatel' medzi páchaním jednotlivých skutkov nie je na svoje negatívne správanie upozornený sankciou uloženou súdom.

Rešpektujúc jednotlivé účely trestu, ako i požiadavku primeranosti, je tak zrejmé, že v prípade, ak je páchatel' súdom naraz trestaný za trestný čin A a trestný čin B, ktoré boli spáchané v súbehu, mal by (vzhľadom na absenciu predchádzajúceho varovania) byť potrestaný miernejšie, ako v prípade, ak by bol súdom najprv potrestaný (a zároveň varovaný pred ďalším negatívnym správaním) za trestný čin A a následne by po právoplatnosti tohto rozhodnutia spáchal trestný čin B, za ktorý by bol súdom (už ako recidivista) tiež potrestaný.

Napadnutá právna úprava však tento prístup bez akéhokoľvek rozumného zdôvodnenia obracia úplne naruby, keďže umožňuje, aby (pri splnení podmienok ustanovených v § 41 ods. 2 Trestného zákona) páchatel', ktorý sa dopustil ďalšieho trestného činu skôr, ako bol varovaný odsudzujúcim rozsudkom týkajúcim sa jeho predchádzajúceho trestného činu, bol postihnutý v rámci prísnejšej trestnej sadzby, ako páchatel', ktorý potom, ako už bol odsúdený za úmyselný trestný čin (hoci neprávoplatne), spácha ďalší zločin. Ak by teda páchatel', ktorý spáchal trestné činy v súbehu, bol súdený ako recidivista, boli by mu síce uložené dva tresty, ich celková výmera by však mohla byť

nižšia, ako hrozíaci úhrnný trest mu uložený na dolnej hranici (v dôsledku asperačnej zásady) zvýšenej trestnej sadzby.

V dôsledku napadnutej právnej úpravy je teda v identických trestných veciach recidíva trestaná miernejšie, a to napriek tomu, že medzi spáchaním viacerých trestných činov súd uložením sankcie odsúdil páchatel'a, čím poukázal na jeho negatívne správanie a na jeho povinnosť sa takéhoto konania zdržať. Trestanie páchatel'a podľa § 41 ods. 2 Trestného zákona je jednoznačne prísnejšie, a to napriek tomu, že oficiálnu výstrahu od štátu pred spáchaním ďalšieho trestného skutku nedostal, a napriek tomu, že v prípade viacčinného súbehu často ide o prvotrestané osoby, čo je v prípade recidívy absolútne vylúčené.

Nejde pritom o teoretický problém, keďže ako vyplýva zo stanoviska generálneho prokurátora, krajské prokuratúry uviedli množstvo prípadov, kde pri aplikácii asperačnej zásady páchatel'om hrozia omnoho prísnejšie tresty ako pri recidíve, a to napriek tomu, že predtým ešte neboli súdne trestaní.

Takýto výrazne disproporčný prístup zákonodarcu k trestaniu viacčinného súbehu na jednej strane a (závažnejšej a pre spoločnosť podstatne nebezpečnejšej) recidívy na strane druhej podľa názoru ústavného súdu zásadným spôsobom popiera požiadavku primeranosti trestu, a preto napadnutá právna úprava i z tohto dôvodu v teste proporcionality neobstojí.

b) V súvislosti s disproporciou v trestaní viacčinného súbehu a recidívy ústavný súd zároveň považuje za potrebné poukázať i na nie zanedbateľnú skutočnosť, že to, či bude páchatel' stíhaný za viacčinný súbeh alebo bude stíhaný ako recidivista, nezávisí až tak na samotnom páchatel'ovi, ale skôr na aktivite orgánov činných v trestnom konaní a súdov.

Ak páchatel' spácha úmyselný trestný čin, ktorý bude včas odhalený a v primeranej lehote bude za neho páchatel' odsúdený, neskoršie spáchanie úmyselného trestného činu nebude posudzované podľa ustanovenia § 41 ods. 2 Trestného zákona, ale pri ukladaní

trestu sa uplatnia iba ustanovenia upravujúce ukladanie trestu recidivistom. Na druhej strane môže nastať situácia, že hoci páchatel' spácha rovnaké trestné činy v rovnakom čase, uplatní sa vo vzťahu k nemu asperačná zásada, pretože v dôsledku, či už subjektívnych alebo objektívnych priet'ahov v postupe orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu, nie je za prvý zo zbíhajúcich sa trestných činov vyhlásený odsudzujúci rozsudok skôr, než spácha druhý trestný čin. Ako správne navrhovateľ uvádza, môže tak paradoxne nastať situácia, že napriek tomu, že dvaja páchatelia spáchajú súčasne rovnaké trestné činy, ten, u ktorého budú príslušné štátne orgány nečinné, bude prísnejšie trestný.

10. Vychádzajúc z požiadavky primeranosti trestu (s dôrazom na nevyhnutnosť individualizácie trestu) ústavný súd v závere konštatuje, že pri stanovovaní podmienok ukladania trestu zákonodarca nesmie privilegovať jedinou skutočnosť – spáchanie trestného činu v rámci viacčinného súbehu.

Podľa názoru ústavného súdu v prípadoch, keď spáchanie viacerých trestných činov v súbehu podstatne nezvyšuje závažnosť spáchaných trestných činov, neexistuje racionálny dôvod, prečo by spáchanie viacerých trestných činov v súbehu malo byť postihované automaticky trestom ukladaným nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby.

Podľa názoru ústavného súdu je nepochybné, že uložený trest by mal zohľadňovať i skutočnosť, že súd ukladá trest za viacero trestných činov, ktoré boli spáchané v súbehu. Rešpektujúc požiadavku primeranosti trestu by však k zohľadňovaniu existencie viacčinného súbehu mal pristupovať predovšetkým súd, a to popri zvažovaní a zohľadňovaní všetkých ostatných okolností konkrétneho prípadu, a následne by mal uložiť primeraný, individualizovaný trest v rámci zákonných trestných sadzieb ustanovených zákonodarcom za trestný čin zo zbíhajúcich sa trestných činov najprísnejšie trestný s možnosťou zváženia uloženia trestu v sprísnenej trestnej sadzbe.

Vychádzajúc z už uvedeného ústavný súd zastáva názor, že je v rozpore s požiadavkou primeranosti trestu, aby samotný viacčinný súbeh automaticky viedol k uloženiu trestu nad jednu polovicu sprísnenej trestnej sadzby, a to obzvlášť, ak by takýto

trest mal byť prísnejší ako trest, ktorý by súd mohol uložiť za rovnaké (resp. obdobné) trestné činy spáchané v rámci recidívy.

11. Podľa názoru ústavného súdu by v záujme rešpektovania požiadavky primeranosti trestu bolo žiaduce, aby sa do budúca zákonodarca vysporiadal so všeobecne rozšírenou zjednodušenou mylnou predstavou, v zmysle ktorej prísne trestanie predstavuje zaručený recept na zníženie kriminality, pričom páchatel' by v podstate mal byť potrestaný nie ako občan majúci základné práva a slobody, ale ako nepriateľ spoločnosti.

Je totiž neospravedlňiteľné, aby právo páchatel'a na primeraný trest zodpovedajúci jeho trestnému činu bolo obetované kolektívnemu spoločenskému záujmu bezpečnosti, pričom zahraničné kriminologické a penologické výskumy navyše celkom presvedčivo preukazujú, že neprimerané sprísňovanie trestnej represie, ktoré obvykle (pod vplyvom médií a vysokej miery punitivity obyvateľ'stva) predstavuje produkt emocionálnej a populistckej trestnej politiky, neprispieva k dosiahnutiu žiadneho pozitívneho výsledku v podobe zníženej kriminality, ale jeho jediným preukázateľným efektom sú chronicky preplnené väznice a rastúci index väzenskej populácie.

Zákonodarca ani v rámci boja s kriminalitou nesmie opúšťať základné dlhodobé konštanty moderného demokratického právneho štátu rešpektujúceho a chrániaceho základné ľudské práva a slobody (vrátane základných ľudských práv a slobôd páchatel'a trestného činu), a to predovšetkým požiadavku primeranosti, zásadu pomocnej úlohy trestného práva a poňatie trestného práva ako prostriedku ultima ratio, ako aj princíp humanity trestného práva.

12. Z týchto dôvodov a rešpektujúc princíp minimalizácie zásahu ústavného súdu do právneho poriadku vyslovil ústavný súd nesúlad iba časti ustanovenia § 41 ods. 2 Trestného zákona s čl. 1 ods. 1 ústavy; preto vo zvyšku návrhu navrhovateľ'a nevyhoviel. Vzhľadom na tento záver bolo už bez právneho významu analyzovať prípadný nesúlad napadnutého ustanovenia s čl. 13 ods. 4, čl. 17 ods. 1 a č. 50 ods. 1 ústavy.

13. Naproti tomu nebolo možné dospieť k názoru o aplikovateľnosti čl. 141 ods. 1 ústavy na daný prípad, pretože v ňom ide iba o vymedzenie referenčného rámca pre výkon súdnictva v demokratickom a právnom štáte. Ústavný súd preto v tejto časti návrhu tiež nevyhovel.

14. Podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde k rozhodnutiu pripájajú odlišné stanovisko sudkyňa Ivetta Macejková a Milan Ľalík.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 28. novembra 2012